

JEDNODNIÓWKA

Z OKAZJI

85-LECIA

MACIERZY SZKOLNEJ DLA KSIĘSTWA CIESZYŃSKIEGO

I 50-LECIA

MACIERZY SZKOLNEJ W CZECHOSŁOWACJI

Biblioteka domowa
Trzaskalik Henryk

JEDNODNIÓWKA

Z OKAZJI

85 - LECIA

MACIERZY SZKOLNEJ

DLA KSIĘSTWA CIESZYŃSKIEGO

I 50 - LECIA

MACIERZY SZKOLNEJ

W CZECHOSŁOWACJI

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS
CHICAGO, ILLINOIS
CONSTITUTIONAL ANTHROPOLOGY
NO. 1 323
CHICAGO, ILLINOIS
CHICAGO, ILLINOIS

**JEDNODNIÓWKA
Z OKAZJI
85-LECIA
MACIERZY SZKOLNEJ
DLA KSIĘSTWA
CIESZYŃSKIEGO
i 50-LECIA
MACIERZY SZKOLNEJ
W CZECHOSŁOWACJI**

Janusz Szal. 4. 1971

CZESKI CIESZYN

1971

KN 17972

KN II 17972

D 35/08
5,00

WSTĘP

Idąc na spotkanie nowym czasem, podejmując i rozważając właściwe im zadania i problemy, winniśmy mieć do dyspozycji rzetelną wiedzę o naszej przeszłości, o doświadczeniach jakie nam ona dała.

W warunkach naszej grupy narodowościowej, kiedy zdobywanie i upowszechnianie nie sfałszowanych prawd o naszej przeszłości pozostaje nadal zagadnieniem czekającym na rozwiązanie, ważnym i pożytecznym staje się częste przypominanie chociaż niektórych momentów bogatej historii naszego regionu. Przyjęła się zasada, że tego rodzaju działalność inicjuje Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, organizując i patronując różnego rodzaju akcjom i imprezom związanym z tą działalnością.

Do rąk czytelnika interesującego się przeszłością społeczeństwa naszego regionu dostaje się broszurka przypominająca powstanie i niektóre fakty z działalności, dzisiaj już na naszym Śląsku nie istniejącej Macierzy Szkolnej. Czytelnicy, zwłaszcza młodzież, mają jeszcze jedną okazję do porównania ówczesnej sytuacji, w jakiej pracowało nasze szkolnictwo i rozwijało się życie kulturalno-społeczne, z warunkami jakie zapewnia nam socjalistyczny ustrój naszego kraju.

Całokształt działalności Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego — organizacji zaśluzonej w okresie kształtowania i utwarzania świadomości narodowej śląskiego ludu, jest już naukowo, historycznie opracowany. Natomiast historia i działalność Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji — organizacji walczącej w trudnych warunkach burżuazyjnego ustroju o zachowanie świadomości narodowej — czeka na analizę i obiektywną ocenę historyków.

Niniejsza broszurka, zwłaszcza jej część traktująca o działalności Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji, może być przyczynkiem do dalszych, naukowych opracowań.

Ze względu na ograniczony zakres danych faktograficznych, znaczne uproszczenia i uogólnienia, jest to raczej swego rodzaju wartościowa notatka o charakterze sprawozdawczo-statystycznym. Fakt ten należy podkreślić, żeby uprzedzić tych czytelników, którzy znając niektóre okresy działalności Macierzy mogą wysuwać zastrzeżenia co do pełni informacji o pracy tej organizacji.

Jeśli idzie o uproszczenia dotyczą one zbyt jednostronnego podejścia do sytuacji w jakiej się rozwijała działalność Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji. Pominięto całe tło przebiegającej wówczas w Czechosłowacji ostrej walki klasowej, a także wpływy antagonizmów politycznych, klasowych i światopoglądowych istniejących obiektywnie wewnątrz polskiego społeczeństwa w Czechosłowacji. Pominięto te momenty ingerencji niektórych ówczesnych czynników zagranicznych, które w efekcie dla spraw Macierzy Szkolnej i społeczeństwa okazały się niewłaściwe. Poza danymi liczbowymi z poszczególnych Kół nie ma prawie żadnych informacji, danych lub przykładów z działalności terenowej, która (nie pomijając zasług ZG) była jednak decydującą.

Niemniej inicjatywę opracowania Jednodniówki uważać należy za wartościową. Na uznanie i podziękowanie zasługuje poświęcenie autorów, którzy korzystając ze skromnych źródeł, pomogli działalności Macierzy Szkolnej ocalić od zapomnienia.

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ MACIERZY SZKOLNEJ DLA KSIĘSTWA CIESZYŃSKIEGO W LATACH 1885-1920

Wielowiekowe odcięcie Śląska Cieszyńskiego od ziem polskich odbiło się ujemnie na etnicznym stanie posiadania. Wprawdzie lud zachował etnicznie polski charakter, lecz nie posiadał świadomości narodowej. Było to między innymi następstwem faktu, iż ludność polska, stanowiąca na omawianym terenie większość, nie posiadała ani jednej szkoły średniej. Do roku 1895, tj. do czasu powstania pierwszego polskiego gimnazjum w Cieszynie, istniało sześć niemieckich szkół średnich w Bielsku i w Cieszynie. Liczne interpelacje polskich posłów w sprawie polskiego szkolnictwa średniego władze krajowe zbywały milczeniem.

W tej sytuacji przywódcy polskich ugrupowań politycznych doszli do przekonania, że tylko przy pomocy własnych sił, przy pomocy walki można będzie osiągnąć realizację nadanych praw konstytucyjnych. Przykład rozwiązania tego problemu dała Cześć. W 1880 r. założyli oni towarzystwo p. n. MATICE ŠKOLSKÁ, która już w 1883 roku zorganizowała w Opawie pierwsze czeskie prywatne gimnazjum. Przykład ten zmobilizował polskich działaczy narodowych, którzy w dniu 9 listopada 1885 r. powołali do życia towarzystwo pod nazwą Macierz Szkolna dla Księstwa Cieszyńskiego. Na czele towarzystwa stanął Paweł Stalmach, a po jego śmierci w 1891 r. ks. Ignacy Świeży. Za najpilniejsze zadanie przywódcy Macierzy uznali założenie gimnazjum polskiego w Cieszynie, a następnie innych szkół, w miarę posiadanych środków pieniężnych.

W pierwszym okresie działalności towarzystwo rozpoczęło pracę w kierunku zdobycia jak największej ilości członków. W ciągu pierwszego dziesięciolecia istnienia Macierzy Szkolnej liczba członków wzrosła do 1358. Rekrutowali się oni spośród Polaków ze Śląska Cieszyńskiego, Galicji, Królestwa Polskiego, jak również zamieszkających z dala od dawnych granic Rzeczypospolitej.

W pierwszych dziesięciu latach swego istnienia działalność Macierzy Szkolnej skoncentrowana była w kierunku zebrania odpowiednich funduszy na zorganizowanie projektowanego gimnazjum. Fundusze te powstały ze składek członkowskich, darów przyjaciół towarzystwa, ofiar dobroczyńców, dochodów z różnych imprez, wreszcie ze składek publicznych. Najznaczniejsze kwoty złożyli tacy możni protektorzy, jak Ignacy Bagiński z Odessy (10 000 rubli), dr Stanisław Hassewicz z Karłowych Warów (10 000 złr), Konstanty Kmita ziemianin ze Żmudzi Kowieńskiej (14 643 złr). W ciągu dziesięciu lat towarzystwo zdobyło kwotę z górą 80 000 złr, umożliwiającą zrealizowanie zamierzenia.

Prócz pieniędzy Macierz Szkolna otrzymywała bezpłatnie dla projektowanej szkoły cenne książki od różnych instytucji, jak np. od Akademii Umiejętności w Krakowie, która przysłała do biblioteki gimnazjum wszystkie swoje wydawnictwa i wydawnictwa polskich dzieł lekarskich z Krakowa oraz od Towarzystwa Pedagogicznego i Zakładu Narodowego im. Ossoli-

lińskich ze Lwowa i z wielu kęgarń galicyjskich. Nie brakło też darów książkowych od osób prywatnych. Ponadto Macierz otrzymała dla gimnazjum większość zbiorów do nauki zoologii, botaniki i geografii.

Nastąpił siedmioletni, decydujący okres starań u władz krajowych w Opawie i centralnych w Wiedniu o uzyskanie zezwolenia na otwarcie polskiego gimnazjum w Cieszynie. Wreszcie po pokonaniu licznych przeszkód i trudności stawianych przez biurokrację niemiecką, Zarząd Macierzy uzyskał upragnione zezwolenie. Uroczystość otwarcia szkoły odbyła się 10 października 1895 r. Wzięła w niej liczny udział ludność cieszyńska oraz przedstawiciele Krakowa, Lwowa i Warszawy. Wyrazem wielkiej radości z osiągniętego sukcesu były również telegramy, które w liczbie 219 wpłynęły z tej okazji od różnych instytucji i osób prywatnych ze Śląska Cieszyńskiego, Galicji, Królestwa Polskiego, Poznańskiego, Pomorza itd.

Następnym etapem pracy Macierzy Szkolnej były starania o udzielenie gimnazjum prawa publiczności. Starania te napotkały na duże trudności ze strony szowinistycznych Niemców kół miejscowych i centralnych. Celem wywarcia presji na centralne władze w Wiedniu, społeczeństwo polskie organizowało tzw. wiece ludowe w sprawie gimnazjum cieszyńskiego na terenie Galicji oraz w Cieszynie. Ostatecznie 11. 10. 1897 r. minister oświaty Gautsch wyraził zgodę na udzielenie prawa publiczności tej szkole. Z kolei Macierz Szkolna rozpoczęła starania o upaństwowienie gimnazjum. Działacze Macierzy Szkolnej zmobilizowali opinię ludności polskiej w tym kierunku, posyłali petycje do ministerstwa, organizowali wiece, agitowali w prasie. Wreszcie reskryptem cesarskim z 14 sierpnia 1903 roku, po złożeniu egzaminu dojrzałości przez pierwszych absolwentów, polskie gimnazjum prywatne, założone i utrzymywane w ciągu ośmiu lat przez Macierz Szkolną kosztem 397 880 K, zostało upaństwowione. Od 1903 roku mury tej szkoły opuszczała co roku gromada rodzimej, w polskim duchu wychowywanej inteligencji, która powiększała szeregi znikomej dotąd garstki narodowych działaczy na Śląku Cieszyńskim.

Równolegle z akcją mającą na celu przyspieszenie upaństwowienia gimnazjum, Macierz Szkolna rozpoczęła starania o założenie polskiej szkoły ludowej w Cieszynie, a więc tego typu szkoły, który stanowi fundament oświaty najszerzych mas społeczeństwa. Mimo ostrej kontrakcji szowinistów niemieckich, popieranych przez władze samorządowe, mimo zakazów miejskiej rady w Cieszynie, próśb i gróźb, dnia 7. 10. 1900 r. Macierz Szkolna otworzyła w Cieszynie pierwszą polską szkołę ludową,

która rozwijała się pomyślnie w dalszych latach. Koszta jej założenia i utrzymania przez pierwsze lata w wysokości 12 000 K, pokrył z własnych funduszy dr Stanisław Hassewicz. Towarzystwo podjęło następny problem w zakresie oświaty, jakim było założenie polskiego seminarium nauczycielskiego. Nauczyciele bowiem, pracujący w publicznych szkołach wiejskich, kształcili się w przygniatającej większości w niemieckich seminariach nauczycielskich w Cieszynie i w Bielsku. Władali oni słabo językiem polskim, w większości tylko narzęciem śląskim. W tej sytuacji Macierz Szkolna od 1900 roku rozpoczęła zabiegi o zorganizowanie w Cieszynie polskiego seminarium nauczycielskiego. Pod koniec 1901 r. towarzystwo dysponowało na ten cel kwotą 109 tys. K, głównie dzięki energicznym zabiegom mecenasa warszawskiego Antoniego Osuchowskiego. Tymczasem władze niemieckie zmieniły całkowicie dotychczasowy bieg sprawy, decydując się na utworzenie od roku szkolnego 1904/1905 równoległych klas polskich przy istniejącym niemieckim seminarium nauczycielskim w Cieszynie. Kierownikiem parallelki mianowano dyrektora niemieckiego seminarium Armanda Karella, znanego germanizatora, a nauczycielem głównym zgermanizowanego Polaka, Ottona Zukowskiego, którego sprowadzono umyślnie aż z Czerniowiec w Małopolsce Wschodniej.

Od roku 1904 Macierz Szkolna, która dotąd działała głównie w samym Cieszynie i w powiecie cieszyńskim, przesuwa swoje zainteresowania na zachodnią część Śląska Cieszyńskiego, by w latach następnych tu właśnie, w Zagłębiu ostrawsko-karwińskim rozwinięć ożywiającą działalność. W październiku tego roku otwarto na tym terenie polską szkołę ludową w P. Ostrawie i ochronkę polską w Michałkowicach.

Rok 1904 stał się również dla towarzystwa początkiem przełomu. Wtedy bowiem, pod wpływem krytyki ze strony niektórych działaczy Macierzy Szkolnej, a głównie nacisku ze strony Komitetu Warszawskiego, w skład którego wchodziły tacy wybitni ludzie, jak dr Nestor Bucewicz, mec. Antoni Osuchowski, dr Stanisław Hassewicz i Henryk Sienkiewicz, zapoczątkowano reformę towarzystwa. Do zarządu weszli ludzie nowi, energiczni, głównie z ośrodka frysztackiego, inżynierowie i nauczyciele. Towarzystwo straciło charakter klerikalny, jaki cechował je w okresie łondzińskim. Od 1905 aż do 1920 r. funkcje przewodniczącego Zarządu towarzystwa pełnił Hilary Filasiewicz.

Po reorganizacji Macierzy w latach 1904—1905 i zmianie statutu w 1907 r., w pracy towarzystwa nastąpił zwrot. Nowy statut prze-

widował decentralizację Macierzy Szkolnej, wyrażającej się w tworzeniu jej terenowych kół jako placówek kulturalnych i oświatowych nie tylko dla dzieci i młodzieży, lecz również dla społeczeństwa dorosłego.

Decentralizacja towarzystwa spowodowała ogromny wzrost jego członków. W 1907 r. liczba członków wynosiła 1653, w 1908 — 3051, w 1914 — 5816. Nowi członkowie rekrutowali się w przygniatającej większości spośród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. Sukces ten uwydatnił mocniej następujące porównanie. W 1895 r. członkowie ze Śląska Cieszyńskiego stanowili zaledwie 30 % ogółu zapisanych, w 1907 liczba ich wzrosła do 48 % a w 1912 r. członkowie ci stanowili już 70 % ogółu zapisanych. Był to oczywisty dowód, że idea, którą reprezentowała Macierz Szkolna, zakreślała coraz szersze kręgi, co rzutowało w sposób decydujący na wzrost uświadomienia narodowego polskich mieszkańców ziemi Cieszyńskiej.

Poważny przyrost liczby członków towarzystwa był następstwem akcji zakładania kół Macierzy rozpoczętej w 1908 r. Liczba kół wzrosła z 26 w 1908 r. do 71 w 1914 roku.

W omawianym okresie wzrastały też dochody towarzystwa, od 103 471 K w 1908 r. do 385 905 K w 1913 r. Najwięcej funduszków otrzymała Macierz z Galicji, następnie ze Śląska Cieszyńskiego, z Królestwa Polskiego oraz z innych ziem. W ostatnich latach przed wybuchem I wojny światowej wpłynęły również składki z Księstwa Poznańskiego i z Górnego Śląska. Udział Śląska Cieszyńskiego w ogólnych funduszach Macierzy wahał się od 27 % do 48 %, przeciętnie około 35 %. Wysiłek ziemi cieszyńskiej był stosunkowo duży, jeśli się weźmie pod uwagę fakt, że nie było tu ani bogatej polskiej burżuazji, ani polskich obszarników, a olbrzymią większość ludności stanowili proletariatus i biedni chłopci, którzy wprawdzie drobnymi datkami, ale powszechnie świadczyli na rzecz Macierzy.

W zakresie szkolnictwa ludowego działalność towarzystwa w omawianym okresie szła w dwóch kierunkach: starań o przejęcie dawniej założonych polskich szkół prywatnych na koszt państwa oraz zakładanie prywatnych szkół polskich, głównie w najgłębszej zaludnionej zachodniej części Śląska Cieszyńskiego, w Zagłębiu ostrawsko-karwińskim. W latach 1905—1910 założono tu 8 szkół ludowych: w Dzieńmorowicach (1905), Lutyni Niemieckiej (1905), Boguminie-Dworcu (1906), Toszonowicach G. (1909), Gruszowie (1909), Kończycach Małych (1909), P. Ostrawie II (1910), Pietwałdzie (1910).

Z chwilą powstania polskich paralelek seminarium nauczycielskiego w 1904 r., przed Ma-

cierzą stanęło nowe zadanie. Wielu uczniów, którzy zamierzali wstąpić do tego zakładu, posiadało poważne braki w zakresie języka polskiego, co utrudniało złożenie egzaminu wstępnego oraz dalszą naukę w paralelkach. Aby przyjąć tym uczniom z pomocą, Macierz zorganizowała pierwszą na Śląsku Cieszyńskim polską szkołę wydzielową. Otwarcie jej nastąpiło 15. 9. 1909 r. w Cieszynie.

W interesującym nas okresie Macierz nie szczędziła energii, by powołać do życia nową szkołę średnią, tym razem gimnazjum realne. Powołana w tym celu specjalna komisja zwróciła się do Towarzystwa Szkoły Ludowej w Krakowie z prośbą o pomoc finansową. Ostatecznie ustalono, że wydatki związane z organizacją i utrzymaniem zakładu pokrywać będą wspólnie obydwie towarzystwa w równych częściach. Uroczystość otwarcia gimnazjum realnego w Orłowej odbyła się 23 września 1909 r. Liczba uczniów systematycznie wzrastała od 92 w roku szkolnym 1909/1910 do 385 w roku 1913/1914. Początkowo nauka odbywała się w dwóch wynajętych budynkach. W 1910 r. stanął nowy budynek, który za dwa lata powiększono. Koszty budowy i zakupu parceli wyniosły 292 000 K.

Macierz Szkolna zajęła się również kształceniem dziewcząt, przejmując w 1903 r. tzw. kursy uzupełniające dla dziewcząt, które od roku szkolnego 1910/1911 przekształcono na kursy przygotowujące dziewczęta do egzaminu kwalifikacyjnego na nauczycielki prac ręcznych. W dwa lata później programy te poszerzono przez dodanie specjalnego kursu robót dla ochronek, nauk buchalterii i stenografii, by umożliwić słuchaczkom przygotowanie się do egzaminu kwalifikacyjnego na wychowawczynie ochronek oraz do pracy w biurach.

Poza obrębem szkoły polskiej oraz działalności oświatowej młodzieży pozostawała przez długi czas młodzież rzemieślnicza. Pierwsza polska szkoła uzupełniająca powstała w 1909 r. z inicjatywy Koła Macierzy Szkolnej w Orłowej. W 1910 r. powstały dwie takie szkoły: w Cieszynie oraz w Będowicach Dolnych, w 1911 r. w Suchej Średniej, w 1912 r. w Łazach oraz w P. Ostrawie, w 1914 r. w Michałkowicach i w Rychwałdzie. Łącznie więc Macierz powołała do życia osiem takich placówek oświatowych.

Obok szkół różnego typu Macierz organizowała również ochronki. W latach 1905—1913 powstało ich 19, w tym dwie były położone w samym Cieszynie, a 17 w Zagłębiu ostrawsko-karwińskim.

Towarzystwo prowadziło także pracę w zakresie pomocy materialnej dla młodzieży uczącej się w polskich szkołach średnich. Założyło

dwie bursy w Cieszynie oraz wspólnym wysiłkiem z TSL w Orłowej. Drugą formą pomocy materialnej były stypendia i zapomogi. Przeciennie rocznie Macierz wydawała na ten cel około 5 000 K.

Sama jednak szkoła nie wystarczała do podniesienia oświaty i wyrobienia poczucia narodowego szerokich mas, dlatego Koła Macierzy zajęły się także młodzieżą dorastającą i starszym pokoleniem.

Podstawową formą oddziaływania kulturalnego kół Macierzy było czytelnictwo polskich książek i czasopism. W bibliotekach kół coraz częściej pojawiały się wartościowe utwory polskich powieściopisarzy i poetów, jak Kaczkowski, Lema, Rodziewiczówny, Sienkiewicza, Mickiewicza i Słowackiego. Z dużą pomocą przychodziły niektóre firmy wydawnicze przekazując bezpłatnie książki, np. wydawnictwo Arcta w Warszawie ofiarowało Macierzy w 1914 r. 6 000 tomów z cyklu „Książki dla wszystkich”. Ponadto czytelnice kół prenumerowały lub otrzymywały bezpłatnie dzienniki, tygodniki i miesięczniki od kilku do kilkunastu tytułów wydawniczych na Śląsku Cieszyńskim i w Galicji. O poważnym rozwoju bibliotek i czytelnictwa świadczy fakt, iż na przestrzeni siedmiu lat liczba czytelników i bibliotek zwiększyła się czterokrotnie (z 17 w 1908 r. do 68 w 1914 r.), książek pięciokrotnie (z 3500 w r. 1908 do 16 494 w 1914 r.), czytelników trzykrotnie (z 562 w r. 1908 do 1548 w 1914 r.), a liczba przeczytanych książek czterokrotnie (z 4150 w 1908 r. do 17 721 w r. 1914).

Inną formą działalności kół Macierzy było organizowanie odczytów, najczęściej ilustrowanych obrazami. Tematyka odczytów dotyczyła głównie zagadnień z zakresu historii Polski, literatury polskiej oraz krajoznawstwa. Nie pomijano też innych dziedzin wiedzy, wygłaszając odczyty również z zakresu nauk przyrodniczych, higieny, zdrowia itp.

Koła Macierzy położyły poważne zasługi w rozwoju teatru amatorskiego na Śląsku Cieszyńskim. W 1909 r. teatry amatorskie istniały już przy przeważającej liczbie kół Macierzy. Do największych należały zespoły amatorskie w Cieszynie, Dąbrowie, Karwinie, Orłowej, Fryszacie, Suchej, Dziedzicach i Czechowicach. Te właśnie zespoły mogły sobie pozwolić na granie poważnych, ambitnych utworów dramatycznych.

Lata wojny (1914–1918) odbiły się bardzo ujemnie na działalności Macierzy. Zarząd Główny nie mogąc liczyć na pomoc mieszkańców innych ziem polskich, odwołał się do ofiarności polskiej ludności Śląska Cieszyńskiego. Na ten apel wszędzie tam, gdzie były zakłady Macierzy Szkolnej, tworzyły się komitety miej-

scowe, które niosły im pomoc. Obywatelska postawa nauczycielstwa i wydatna ofiarność ludności Ziemi Cieszyńskiej, głównie rodziców, przyczyniły się do tego, iż Macierz przetrwała wojnę, nie zamykając żadnego ze swych zakładów.

Kiedy dzisiaj z perspektywy 85 lat oceniamy dorobek Macierzy Szkolnej, bez przesady określić go musimy jako imponujący. W szkołach różnych typów oraz w pozostałych placówkach kulturalno-oświatowych, organizowanych i prowadzonych przez Macierz, tysiące dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych poczuło się Polakami. Towarzystwo umożliwiło części biednej młodzieży robotniczej i chłopskiej zdobycie średniego wykształcenia. Absolwenci seminarium nauczycielskiego w Cieszynie oraz gimnazjum realnego w Orłowej zdobyli ponadto przygotowanie zawodowe, co umożliwiło im polepszenie startu życiowego i pozycji społecznej. Niemniej ważnym aspektem było powiększenie liczby inteligencji, która wychowana w polskiej szkole powiększyła grono rodzimych działaczy narodowych, tym cenniejszych, że pochodzących z ludu, a więc łatwiej nawiązujących kontakt z środowiskiem robotniczym i chłopskim i skuteczniej nań oddziałujących. Macierz Szkolna, głównie dzięki działalności jej kół docierała z treściami narodowymi do polskiego ludu i skutecznie oddziaływała za pośrednictwem czytelnictwa polskich książek, akcji odczytowej, śpiewu polskich pieśni, teatru amatorskiego, przyczyniając się do rozwijania i pogłębiania poczucia narodowego, do wykazania związku Ziemi Cieszyńskiej i jej ludu z dziejami i kulturą ogólnopolską, z przeszłością Polski, z jej bohaterami narodowymi, z wybitnymi przedstawicielami nauki i kultury. Macierz Szkolna zainteresowała swoją działalnością również Polaków mieszkających często daleko poza Śląskiem Cieszyńskim. Akcje towarzystwa wspomagali czołowi ówcześni pisarze polscy, jak Maria Konopnicka, Władysław Orkan, Henryk Sienkiewicz, Stefan Żeromski, rektorzy i profesorowie polskich uniwersytetów w Krakowie i we Lwowie, redakcje pism, galicyjskie władze krajowe oraz administracyjno-samorządowe, Koło Polskie w Wiedniu i tysiące ludzi, którzy śpieszyli jej z pomocą finansową i poparciem moralnym.

Główny nurt działalności towarzystwa był postępowy i wniósł do życia Śląska Cieszyńskiego takie wartości, które przekazywane z pokolenia na pokolenie, przetrwały u mieszkańców Ziemi Cieszyńskiej do dnia dzisiejszego.

Ocena dorobku Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego była i jest jednoznacznie pozytywna. Dobrze zasłużyła się Ziemi Cieszyńskiej.

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ MACIERZY SZKOLNEJ W CZECHOSŁOWACJI

Na podstawie uchwały Rady Ambasadorów z 28 lipca 1920 roku Śląsk Cieszyński został podzielony na czeską część zachodnią po Olzę i wschodnią część polską. Wobec tego i Macierz Szkolna musiała utworzyć w każdej z tych części osobną organizację. W części czeskiej utworzył się tymczasowy Zarząd Główny z prezesem Ignacym Domagalskim na czele. Zarząd ten funkcjonował do 13. 11. 1921, kiedy to odbyło się Walne Zgromadzenie Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji. Prezesem został wybrany dr Wacław Olszak z Karwiny.

Macierz Szkolna rozpoczęła swą działalność kulturalno-oświatową w warunkach bardzo trudnych. Umysły zwaśnione na skutek walk plebiscytowych uważały każdą próbę stworzenia normalnych warunków współżycia za atak narodowościowy. Od razu w pierwszym roku zamknięto 17 szkół polskich z 84 klasami i 4 135 dziećmi. Praca na polu oświatowym leżała odłogiem wskutek wojny światowej i czasów plebiscytowych. Z roku na rok zataczała ona jednak coraz szersze kręgi, znajdując coraz więcej ludzi do pracy. Zaktywizowano koła założone już przed wojną; obok nich z każdym rokiem powstawały nowe, nieraz po kilka w tej samej miejscowości. Pokryły one gęstą siecią cały Śląsk Cieszyński, docierając do jego najdalszych zakątków. Lud śląski podejmował pracę w kołach nawet tam, gdzie nie było szkół polskich ani polskiej inteligencji, ani na pozór żadnego punktu oparcia. Polscy górnicy, robotnicy i rolnicy samorzutnie skupiali

się wokół koła i sami rozpoczynali walkę o swą szkołę oraz prawa kulturalne. Praca ta trafiała na podatną glebę.

Działalność Macierzy Szkolnej szła w kierunku: 1. podtrzymania polskiego szkolnictwa w Czechosłowacji (utrzymanie dotychczasowych i zakładania nowych szkół tam, gdzie tego okazała się konieczna potrzeba), 2. szerzenia oświaty pozaszkolnej wśród miejscowej ludności. Polska szkoła zdobywała sobie powoli jej należne prawa pomimo silnej konkurencji doskonale zorganizowanych szkół czeskich, pomimo podciągających ofert świadczeń materialnych na rzecz młodzieży tych szkół, pomimo zależności robotnika polskiego. Zmuszało to państwowe władze szkolne do utrzymywania szkół polskich i do stopniowego przejmowania na etat państwowy szkół prywatnych. Gdzie zaś mimo jaskrawej potrzeby istnienia szkoły polskiej władze szkolne nie kwapiły się do założenia tejże, Macierz Szkolna uczelnie te zakładała i utrzymywała.

Praca koł Macierzy nie ograniczała się jedynie do troski o szkolnictwo, lecz cechowała ją głęboka troska o szerzenie oświaty. Do 1938 r., a więc w ciągu 18-letnich zmagani, odbyło się w 92 kołach 1337 walnych zebrań, 10 967 posiedzeń zarządów koł. Biblioteki posiadały 50 334 czytelników, którzy wypożyczyli 398 667 dzieł. Urządzono 4 103 odczyty, 3 019 przedstawień amatorskich, 1 531 obchodów narodowych, 3 553 zabaw i wieczorków. Obroty koł wyniosły 40,6 mil. Kč. Te wielkie cyfry nie obrazują

jednak dokładnie wykonanej pracy, nie przedstawiają one bowiem, ile trudu i zachodu wymagało np. wyćwiczenie i odegranie choćby tylko jednego przedstawienia, przygotowanie festynu czy obchodu narodowego, ile to „odjętych od ust groszów” złożyło się na te dziesiątki milionów koron obrotu. Dziś z chlubą trzeba zaznaczyć, że nasze społeczeństwo z miłością i gorącym uczuciem odnosiło się do Macierzy. Górnik, hutnik i rolnik składali swój grosz z okazji ślubu, pogrzebu, imienin, urodzin, życzeń świątecznych, zebrań, odczytów, otwarcia nowej szkoły itp. Trafiały się i sumy od ludzi zamożnych, jak np. od J. Górniaka, właściciela cegielni w Sibicy, który ofiarował na Macierz 100 000 Kł, lub urzędnika kop. W. Holczaka, który ze swych oszczędności złożył na cele towarzystwa 30 000 Kłs. Warto także wspomnieć o tysiącach nabywców cegiełek 100, 500 i 1 000-koronowych, wydawanych z okazji budowy poszczególnych nowych szkół Macierzy Szkolnej.

Społeczeństwo nasze nie otrzymywało niestety należytej pomocy do władz państwowych. Zamiast miliona koron, które mu się należały z racji swej liczebności, otrzymało od rządu tylko 20 000 Kł na orłowskie gimnazjum. Dlatego też Zarząd Główny Macierzy musiał wytyżać wszystkie swoje siły, by uzyskać potrzebne fundusze.

Dochody Zarządu Głównego Macierzy wynosiły w latach 1920—38 przeszło 87 mil. Kł. Cyfra ta świadczy o ogromie pracy wykonanej przez wszystkich członków Zarządu Głównego. Nie zrażali się oni żadnymi przeszkodami i pomimo różnicy przekonań politycznych i religijnych dla dobra Macierzy pracowali w zgodzie. Wszystkich bowiem ożywiał jeden cel — dobro ludu polskiego. Jedynie dzięki temu, że w Zarządzie Głównym Macierzy Szkolnej pracowali z równym zapałem inteligent z robotnikiem, proboszcz katolicki z ewangelickim pastorem i przedstawiciele wszystkich polskich stronnictw, mogła Macierz Szkolna stać się centralną instytucją i wspólną więzią całego naszego społeczeństwa. Podobny charakter miało na naszym terenie Towarzystwo Opieki Socjalnej — Rodzina Opiekuńcza, które uzupełniało pracę Macierzy Szkolnej na polu opieki socjalnej.

Warto przytoczyć tu nazwiska tych, którzy najbardziej zasłużyli się w działalności Macierzy. Honorowymi członkami Macierzy od 1921 r. byli: Ks. Józef Londzin, Dr Jan Michejda, Hilary Filasiewicz, Ks. Henryk Dziekan, Józef Haydukiewicz, dyr. Piotr Feliks, Dr Jan Steczkowski, Jan Borkowski, Józef WYROBEK, Dr Jan Robel, Ignacy Domagalski, Karolina Domagalska, Paweł Greń, Dr Jan Jarosz, Inż. Jó-

zef Kiedroń, Dr Karol Bertoni, Ks. Eugeniusz Brzuska, Zygmunt Vetulani, Stanisław Rymar, Dr Leon Wolf, Dr Wacław Olszak, Dr Roman Górecki, Dr Jan Buzek, dyr. Fryderyk Kretschman, insp. Władysław Wójcik. Funkcjonariuszami Zarządu Głównego od r. 1921 byli: prezesem Dr Wacław Olszak 1921—1930, dyr. Piotr Feliks 1931—1939; skarbnikiem Dr Jan Buzek 1921—1934, Jan Ofiok 1935—1939; sekretarzem Jan Branny 1921—1925, ks. Franciszek Moroń 1925—1930, ks. Rudolf Płoszek 1930—1935, ks. Karol Maultz 1936—1939, kierownikami biura Fryd. Kretschman 1921—1935, L. Szmaja 1936—1939.

Ogromną żywotność wykazały sekcje Zarządu Głównego, zwłaszcza sekcja szkolna, organizacyjna, oświatowa, muzealna, teatralna i Parku Sikory. Wybitnymi pracownikami sekcji oświatowej byli: kier. J. Waleczko, kier. Polak, Rudolf Kobiela, organizator Kółek Samokształcenia. Zasużonymi działaczami sekcji teatralnej byli dyr. Berger, dyr. Budnik, p. Gatnar z Karwiny, prof. Motyka. Do doskonałych organizatorów wszelkich wystaw kulturalno-oświatowych i twórców Muzeum Macierzy należeli prof. G. Fierla i dyr. K. Piegza, zaś długoletnim prezesem sekcji Parku Sikory był burmistrz J. Teper.

Odpowiedzialną i trudną pracą była obarczona zwłaszcza sekcja szkolna. Ona to podawała na walnym zgromadzeniu towarzystwa corocznie wnioski na budowy oraz zakładanie nowych szkół i ochronek, a także na ich przejmowanie na etat państwowy. Jej głównym celem było utrzymanie za wszelką cenę wszystkich zakładów szkolnych, które były otwarte. Zarząd Główny zaznaczył w swym sprawozdaniu z 1935 roku, że może z dumą i zadowoleniem zakomunikować Walnemu Zgromadzeniu, że chociaż nie udało się Macierzy mimo energicznych zabiegów z jej strony ani jednej szkoły przekazać na utrzymanie państwa względnie okręgu, to nie tylko utrzymała ona wszystkie placówki, ale także mogła spłacić bardzo poważną część długów, zarówno wekslowych jak i hipotecznych. Zawdzięczać to mogła stałej pomocy finansowej Towarzystwa Opieki Kulturalnej w Warszawie, kołom Macierzy polskiej części Śląska Cieszyńskiego, Towarzystwu Szkoły Ludowej w Krakowie i innym instytucjom w Polsce. Niezamożne nasze społeczeństwo pomimo najlepszej woli nie było w stanie utrzymać tylu szkół prywatnych. Jeszcze w 1937 roku utrzymywała Macierz 1 gimnazjum, 7 szkół wydzielonych, 11 szkół ludowych, 62 przedszkoli, 2 żeńskie szkoły zawodowe, 4 bursy, subwencjonowała uzupełniające szkoły przemysłowe i kursy zawodowe. Dopiero z dniem 1. 1. 1938 miało przejść gimnazjum na etat pań-

stwowy z tym, że Macierz Szkolna będzie pokrywała wydatki związane z utrzymaniem gimnazjum aż do załatwienia wszystkich formalności. Także w odpowiedzi na podanie wysłane do władz szkolnych o upaństwowienie względnie „upublicznienie” szkół ludowych w Boguminie, G. Lutyni, Rychwałdzie, Dzieńmorowicach, Wierzniołowicach i Cz. Cieszynie, wydziałowych w D. Lutyni, Cz. Cieszynie, Bystrzycy, Jabłonkowie, Będowicach D., Zarząd Główny Macierzy Szkolnej uzyskał w 1938 r. zapewnienie przychylnego załatwienia podania. — Do urzeczywistnienia tych zabiegów już nie doszło na skutek znanych wydarzeń monarchijskich.

Szkolnictwem Macierzy opiekowali się inspektorowie szkolni, a mianowicie z ramienia Macierzy dyr. K. Biel, który zwłaszcza w pierwszych latach położył wielkie zasługi około organizowania szkół, dyr. K. Cienciąła jako inspektor szkoły gosp. wiejskich w Końskiej, A. Janotówna jako instruktorka przedszkoli, zaś z ramienia czeskich władz szkolnych insp. P. Rakus oraz insp. Wł. Wójcik.

Staraniem sekcji szkolnej wydawano ulotki i afisze w okresie wpisów do szkół, pouczające rodziców o obowiązku wpisywania dzieci do polskich szkół. W 1923 r. wydano broszurkę „O przepisach prawnych”, obowiązujących na Śląsku, na mocy których dzieci polskie mają uczęszczać do szkoły polskiej. Stan szkolnictwa Macierzy zdołano utrzymać głównie dzięki wysiłkom niezmordowanego nauczycielstwa, które cały swój wolny czas gorliwie poświęcało pracy oświatowo-kulturalnej, by w ten sposób podnieść poziom uświadomienia narodowego naszego ludu. Ustawicznie doksztalać się i stosować nowoczesne metody nauczania, np. lekcje publiczne przed rodzicami, zebrania uczniowskie prowadzone w obecności rodziców przez samych uczniów, a mające charakter czy to skromnych akademii klasowych, czy dysput na podany temat.

Konkurencja czeskich i niemieckich szkół na naszym terenie była silna, ponieważ szkoły te dysponowały nie tylko lepszymi lokalami szkolnymi, ale i bogatszymi środkami i pomocami naukowymi. Rozumieli to doskonale nie tylko nauczyciele, ale i uczniowie i dlatego dobrowolnie, zwłaszcza w szkołach średnich, poświęcali zyski z różnych imprez, jak akademii i przedstawień, na cele szkolne, a młodzież „Ognisk przemysłowych” przy uzupełniających szkołach przemysłowych nieraz zbierała składki na te cele. Wysiłki te nie poszły na marne — nasza młodzież, pomimo obcego języka była chętnie przyjmowana w różnych zakładach pracy ze względu na rozgarnięty umysł, wysoką moralność i karność wewnętrzną oraz pilność i pracowitość. Wysoki poziom na-

szego szkolnictwa przyciągał młodzież, która nie zrażała się tym, że nieraz musiała iść piechotą do szkoły nawet ponad godzinę, gdyż nasze szkoły wydziałowe były szkołami obwodowymi, a szkoły zawodowe i gimnazjum były nieraz bardzo odległe od miejsca zamieszkania, a 4 czy 5 burs nie było w stanie pomieścić wszystkich młodzieży uczącej się.

Nie zaniedbywano żadnego stopnia szkolnego. Przy Zarządzie Głównym Macierzy utworzono Sekcję Nauczycielek Przedszkoli, która troszczyła się o dalsze fachowe kształcenie nauczycielek przedszkoli. W 1934 roku Sekcja liczyła już 70 członkiń. Wydział Sekcji z Przewodniczącą J. Przeszołówną zwoływał corocznie konferencje urozmaicone często lekcjami praktycznymi, organizowano kursy zawodowe i z zakresu rytmiki. Przeważająca liczba członkiń była równocześnie kierowniczkami gromad zachowowych, przeszła w tym kierunku przeszkolenie, aby już od najmłodszych lat dziatwa była rozwijana nie tylko w kierunku umysłowym, ale również moralnym i wdrażała się do ćwiczenia swej woli.

Nie mniejszą uwagę poświęcała Macierz młodzieży akademickiej, rekrutującej się przeważnie ze sfer robotniczych. Podczas swych studiów na uniwersytetach żyła ona w bardzo ciężkich warunkach i dlatego często zapadała na choroby. Macierz udzielała jej stypendiów czy to na studia, czy też kolonie letnie, organizowane przez „Komitet pomocy dla akademików”.

Serdeczną opieką otaczała Macierz szkoły zawodowe: Polską Prywatną Szkołę Zawodową Żeńską z prawem publicznym w Orłowej, założoną w r. 1911 przez Koło Pań Towarzystwa Szkoły Ludowej w Krakowie, przejętą przez Macierz w r. 1914, oraz Żeńską Szkołę Gospodarstwa Domowego w Końskiej, która powstała w r. 1919 dzięki staraniom Towarzystwa Rolniczego w Cieszynie; w r. 1927 przeszła ona na etat Macierzy Szkolnej. Obie szkoły uważały za swój najważniejszy obowiązek wychowanie uczennic na świadome swych obowiązków wobec narodu obywatelki, chętne do pracy kulturalno-oświatowej w środowisku, w którym im wypadnie żyć i działać.

Macierz Szkolna organizowała cały szereg kursów: w 1928 r. kurs dla dalszego kształcenia mistrzyń ochronek, w latach 1930—31 dwuletni kurs doksztalający dla absolwentek szkół wydziałowych i niższego gimnazjum w Orłowej. Przygotował on kandydatki praktycznie do egzaminu na mistrzynię ochronek przed komisią w seminarium nauczycielskim w Śl. Ostrawie. Dalej Macierz subwencjonowała 3 kursy kroju i szycia we Fryszacie, Jabłonkowie i Trzyńcu (w r. 1938 zamknięto kurs w Jabłon-

kwiecie i otwarto w Piotrowicach], do r. 1931 subwencjonowała Macierz kurs handlowo-kupiecki. Ponadto subwencjonowała 10 publicznych uzupełniających szkół przemysłowych, utrzymując na własnym etacie trzech nauczycieli.

Dla umożliwienia kształcenia się młodzieży z odleglejszych miejscowości utrzymywała Macierz następujące bursy: 1. Polska bursa dla uczniów gimnazjum realnego w Orłowej, założona w 1910 r., mieszcząca się we własnym budynku; mieszkało w niej przeciętnie około 100 wychowanków, żyjących się kulturalnie w kółkach: literackim, dramatycznym i sportowym; 2. Polska bursa w Śl. Ostrawie, mieszcząca się we własnym budynku, wychowywała od 30 do 40 kandydatów i kandydatek seminarium nauczycielskiego. I tu życie kulturalne było bujne — organizowano pogadanki, odczyty, wieczornice, na które zapraszano członków Koła Macierzy Szkolnej w Śl. Ostrawie; 3. W r. 1929 otwarto polską bursę dla uczennic gimnazjum realnego w Orłowej. Bursa mieściła się w 2 domach na ten cel zakupionych i odpowiednio przerobionych; 4. Bursa dla uczennic Szkoły Gospodarstwa domowego w Orłowej złączona ściśle z samym zakładem; 5. Bursa dla uczennic Szkoły Gospodyń Wiejskich w Końskiej pomieszczona w budynku szkoły.

Głęboka troska i skuteczna opieka nad szkolnictwem Macierzy Szkolnej wypływa z troski o byt naszego społeczeństwa. Chodziło o to, by nasze społeczeństwo swoim własnym językiem przyczyniło się według swoich najlepszych sił do zgodnej współpracy Czechosłowacji i Polski. Ta teza wypływała z głębokiego przekonania, że położenie obu narodów, z których jeden przechodził „Białą Górę” a drugi „Maciejowice”, nakazuje nam zgodne i solidarne

współzycie i w tym duchu była wychowana nasza młodzież pomimo nieraz wielkich trudności.

Nie mniej bogatą czynność rozwijała Sekcja organizacyjna Zarządu Głównego. Corocznie urządzała wielki festyn krajowy Macierzy, który skupiał masy polskiej ludności w Parku Sikory. Wielką atrakcją były występy chórów, skupiających nieraz ponad 1000 śpiewaków. — Zarząd Główny Macierzy organizował corocznie na całym Śląsku Dni Macierzy, zazwyczaj w październiku i to niemal we wszystkich kołach. Procz wykładów o zadaniach Macierzy wygłaszali prelegenci referaty okolicznościowe. Doniosły wpływ i owocne skutki wywarły dwudniowe kursy oświatowe, urządzone w dniach od 20 do 24 kwietnia 1931 roku w gimnazjum w Orłowej przy udziale 115 słuchaczy, w Cz. Cieszynie w szkole wydziałowej przy udziale 90 słuchaczy i w Jabłonkowie w szkole wydziałowej w obecności 62 słuchaczy. Omawiano na nich wszelkie formy pracy społeczno-oświatowej. Krajowy bal Macierzy urządzano z roku na rok w Domu Reprezentacyjnym w Cz. Cieszynie. Bal skupiał nie tylko wielkie rzesze gości z naszego terenu, ale i Polski.

Zarząd Główny wydawał miesięcznik Macierzy Szkolnej do r. 1926, w którym oprócz sprawozdań z działalności towarzystwa i ogłoszeń podawano urywki powieści, nowele, tematy do referatów. W r. 1929 wznowiono wydawnictwo jako pismo kwartalne. Nakładem Macierzy wyszła w r. 1924 broszura J. Niemca, „Henryk Sienkiewicz”, a w 1929 r. książka Fr. Kulisiwicza „Polacy w Czechosłowacji”. W tym roku organizowała Polska Powszechną Wystawę Krajową w Poznaniu. Zarząd Główny Macierzy sfinansował urządzenie stoiska Polaków w Czechosłowacji i wydał z tej okazji wymienioną książkę.

Śpiewactwo. Większość kół Macierzy organizowała zespoły śpiewacze. W wielu wypadkach chóry były podstawą, na której opierała się praca kulturalno-oświatowa. Miały one charakter międzyorganizacyjny, mając na oku sprawę narodową, służyły wszystkim. Chóry Macierzy były trzonem Związku Polskich Chórów Czechosłowacji, założonym w 1927 r. z inicjatywy Macierzy Szkolnej. Pierwszym prezesem był dyr. Piotr Feliks, później Dr Bajorek. Dyrygentami Związku byli Jan Kisza, Jan Jeleń, Jerzy Samiec i Em. Guziur. Związek skupiał

oprócz zespołów Macierzy zespoły robotnicze Siły, chóry kościelne katolickie i ewangelickie oraz inne.

Związek kształcił na kursach dyrygentów oraz wysyłał ich na obozy szkoleniowe, wydawał materiały nutowe oraz urządzał występy i koncerty. Zamierzenia Związku były bardzo ambitne, wydawał utwory wybitnych kompozytorów polskich, jak i rodzimych autorów.

Teatr amatorski. Najczęściej spotykanym przejawem czynności kół Macierzy był teatr amatorski. Nie było chyba koła, które by nie

organizowało teatru amatorskiego. Był on bowiem przejawem nie tylko żywotności koła, lecz również jednym z głównych źródeł dochodów. Repertuar teatrów Macierzy był bardzo różnorodny: od krotoczwil grano wszystko, co było osiągalne — Bałuckiego i Fredrę, Korzeniowskiego i Rydla, Zapolską i utwory wszystkich miejscowych autorów z Ernesta Farnika „Istymi Rokami” na czele.

Najmłodszym autorem naszego regionu był Karol Berger. Jego „Nawrócony”, „Rok 1848 w Końskiej”, „Babska Rewolucja”, „Panna Halka mężatką”, „Zbójnik śląski” ożywają niekiedy i dzisiaj na naszych scenach. Karol Berger był równocześnie świetnym aktorem i reżyserem. On to stworzył i prowadził Teatr Macierzy

Szkolnej, który wystawił sceny z „Wesela” Wyspiańskiego, „Judasza z Kariotu” Roztworowskiego i Kalmana „Manewry jesienne”. Znany teatr szkolny prowadził w gimnazjum orłowskim profesor Fr. Kulisiewicz, a później prof. Teodor Dzik.

Teatr kukiełkowy „Bajka” powstał przy Zarządzie Głównym Macierzy Szkolnej w 1936 roku. Zorganizował go G. Brzezina razem ze swoim zespołem. K. Berger zestawiał drugi zespół. Oba zespoły dawały przedstawienia w terenie dla młodzieży szkolnej, ale zdobyły sobie taką popularność, że były atrakcją i dla starszych. W 1937 roku zmontowano dalszy zespół dla okręgu orłowsko-bogumińskiego pod kierownictwem prof. St. Motyki.

DZIAŁALNOŚĆ ODCZYTOWA I KÓŁKA SAMOKSZTAŁCENIA

Odczyty wygłaszano dość regularnie, przeważnie łącznie z rocznicami i obchodami narodowymi. Referaty wygłaszali przeważnie profesorowie orłowskiego gimnazjum, lekarze, prawnicy, nauczyciele, rzadziej inżynierowie i technicy. Z profesorów najczęściej wygłaszali referaty prof. Niemiec (język polski i literatura), prof. Badura (historia i geografia), prof. Burian (chemia, meteorologia) i prof. Farny (nauki przyrodnicze).

Systematyczną działalność odczytową rozwijały Kółka Samokształcenia. Pierwsze Kółko

powstało wśród młodzieży karwińskiej jako zespół „Uszali”. Jego inicjatorem i duszą był Rudolf Kobiela. Ruch kółek samokształceniowych ogarnął niebawem cały teren. Ich celem było samokształcenie młodzieży, często bezrobotnej, przez urządzenie kursów i wygłaszanie referatów na tematy aktualne. Referaty opracowywali i wygłaszali sami członkowie kółek. W ten sposób w kółkach kształcili się przyszli funkcjonariusze Macierzy Szkolnej i innych towarzystw. Dziś znalazły Kółka Samokształcenia kontynuatorów w Klubach Propozycji.

Muzeum Macierzy Szkolnej założono w 1929 roku. Jego kierownikiem był prof. G. Fierla. Siedzibą było pierwotnie gimnazjum realne w Orłowej. Już w roku 1931 zebrane eksponaty nadały mu wybitny charakter etnograficzny, regionalny. W zbiorach muzealnych były narzędzia do tkactwa (warsztaty, kołowrotki), rzeźby ludowe śląskie, rzeźby artystyczne, waulskie stroje kobiece i części stroju oraz części stroju laskiego, kilkadziesiąt żywotków, rzadkie okazy ceramiki ludowej, wiele okazów ceramiki artystycznej, kilka skrzyń malowanych, wy-

roby ślusarskie, zbiór monet. W 1938 roku pomieszczono muzeum w kilku pokojach gmachu Polonii w Cz. Cieszynie. Macierz nie mogła należycie muzeum finansować, mimo to spełniło ono swe zadanie. Oprócz wymienionych rzeczy nabyło wiele książek, listów i starych druków dotyczących życia naszego ludu. Kustosz, prof. G. Fierla, sam wykonywał prace konserwatorskie i umieszczał razem z członkami sekcji muzealnej — dyr. K. Piegzą i kier. Dofkiem — w miejscowej prasie szereg artykułów dla zainteresowania społeczeństwa zbiorami.

Księgarnia Macierzy Szkolnej została przejęta z rąk prywatnych w połowie 1930 roku. — Prowadził ją kierownik P. Cymorek. Nadzór prowadził specjalny komitet księgarski. Księgarnia wydała własnym nakładem „150 pieśni“, zebranych przez J. Samca, sztuki Bergera: „Och ta Kasia“, „Panna Halka mężatką“,

„Babska rewolucja“, A Fierli „Kolędy beskidzkie“. Również wydawała wszelkiego rodzaju zeszyty i dzienniki szkolne ze znaczkiem Macierzy oraz różnego rodzaju druki szkolne. Na życzenie klienteli otworzono w 1938 roku oddziały w Karwinie, Jabłonkowie i Cz. Cieszynie.

Park im. A. Sikory. Adam Sikora z Cieszyna, bolejąc nad tym, że ludność polska Cieszyna i okolicy nie miała parku ani lasu, gdzie by mogła odbywać swoje festyny, lub gdzie by młodzież mogła odbywać bezpiecznie swoje ćwiczenia, zakupił w 1909 r. nad lewym brzegiem Olzy koło Cieszyna, w Sibicy, około 5

morgów gruntu i ofiarował Macierzy Szkolnej. Odtąd sekcja, a później Towarzystwo parkowe przeprowadzało cały szereg inwestycji, by ludności i instytucjom uprzyjemnić pobyt w parku. Długoletnim prezesem parku był burmistrz sibicki, Jerzy Teper.

Czynniki popierające Macierz Szkolną. Ogródnikami spraw Macierzy Szkolnej w sejmie praskim i krajowym byli posłowie polscy. Życzliwie do towarzystwa odnosiła się prasa polska w Czechosłowacji bez względu na zabarwienie polityczne czy wyznaniowe.

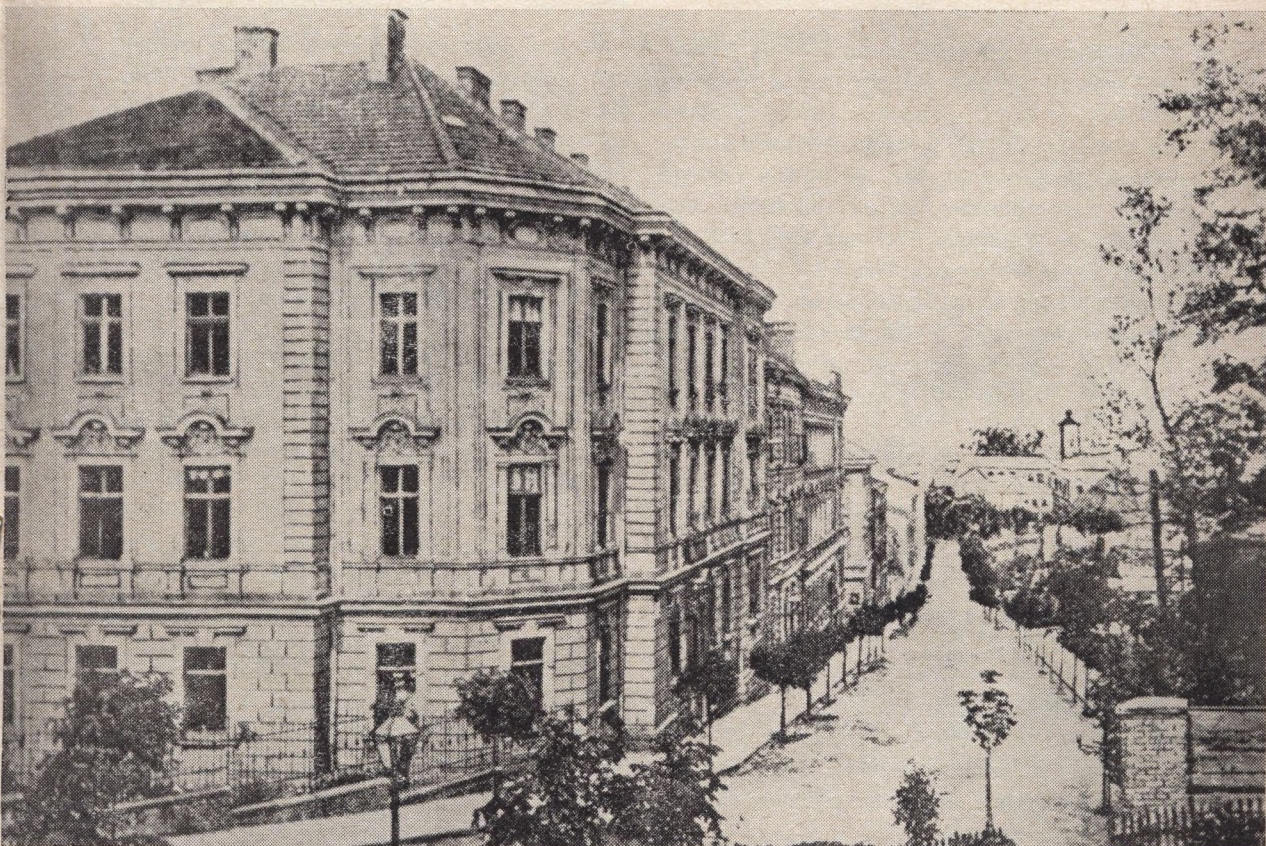
Wybitnego poparcia doznawała Macierz Szkolna od wszystkich polskich towarzystw, które nierzad z nią urządzały wspólne imprezy. Były

to: Towarzystwo Nauczycieli Polskich, Harcerstwo, Sokół, Siła, Związek Chórów Polskich, Związek Młodzieży jak katolickiej tak i ewangelickiej, Rodzina Opiekunów, Beskid śląski, Związek Gospodyń, Jedność, zaś Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek, Centralne Stowarzyszenie Spożywcze, Bank Robotniczo-Rolniczy we Fryszacie, Kasy Raiffeisena zawsze chętnie śpieszyły z pomocą materialną.

Okupanci hitlerowscy w latach 1939—1945 pragnęli wytępić polską kulturę na Śląsku Cieszyńskim i dlatego znaczną ilość członków Zarządu Głównego Macierzy Szkolnej oraz Zarządów Kół uwięziono w obozach koncentracyjnych, gdzie wielu z nich zginęło. Zginęli tacy działacze jak prezes dyr. Piotr Feliks, długoletni skarbnik Dr Jan Buzek, długoletni zastępca sekretarza Władysław Wójcik, insp. Anna Janotówna i inni. Pierwszego prezesa, dr Wacława Olszaka zamordowali okupanci w Karwinie już w pierwszych dniach okupacji.

Nie sposób wymienić tych wszystkich, którzy się w ten czy inny sposób zasłużyli dla Macierzy Szkolnej. Pracowali oni i śpieszyli z pomocą nie dla swej chwały, lecz dlatego, iż uważali to za swój obowiązek wobec swego narodu. Dzięki tej skoordynowanej i ofiarnej pracy wszystkich mogła Macierz Szkolna osiągnąć wysoki poziom oświaty i szkolnictwa u nas i położyła olbrzymie zasługi w kulturalnym i narodowym rozwoju społeczeństwa Śląska Cieszyńskiego. Była w owych czasach bez wątpienia postępową organizacją.

Cieszyn. W budynku mieściło się od roku 1895 polskie gimnazjum, będące w latach 1895—1903 na utrzymaniu Macierzy Szkolnej.

SPRAWA MACIERZY SZKOLNEJ PO WYZWOLENIU W 1945 R.

Natychmiast po ukończeniu 2 wojny światowej wyłonił się tymczasowy Zarząd Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji z Janem Ofiakiem na czele. Zarząd ten postanowił wznowić działalność Macierzy Szkolnej na terenie naszego kraju i zabezpieczyć jej dotychczasowy stan posiadania. Wniesiono do władz krajowych podanie o reaktywowanie Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji i wniesiono prawo do odszkodowania wojennego w globalnej sumie 6,6 mil. Kč oraz zaopiekowano się majątkiem nieruchomym, głównie budynkami szkolnymi.

Zarząd Tymczasowy niewiele mógł zdziałać, bowiem rozporządzeniem ZNV, ekspozytura w Ostrawie, z dnia 28. 1. 1946 ustanowiono Zarząd Narodowy nad majątkiem Macierzy Szkolnej z dr-em Vladimírem Markiem, adwokatem w Cz. Cieszynie na czele. W zarządzie tym istniejącym do 5. 5. 1948 roku, nie było ani jednego Polaka, a jego działalność miała charakter niezbyt przychylny dla Polaków. Część budynków Macierzy Szkolnej przekazanych zostało do użytku szkołom czeskim, część, zwłaszcza przedszkola i internaty, wynajęte zostały dla celów mieszkalnych.

Władze państwowe i okręgowe nie zatwierdziły reaktywowania Macierzy Szkolnej. Dlatego też akcja wznowiania działalności w szeregu kół miejscowych zamarła. W oparciu o dodatkowy protokół umowy czechosłowacko-polskiej o przyjaźni i wzajemnej pomocy z dnia 10. 3. 1947 powołano do życia organizacje nowe — Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej.

Pod koniec kwietnia 1948 r. mianowano nowy Zarząd Narodowy nad majątkiem Macierzy Szkolnej, składający się z pięciu Polaków z ówczesnym posłem P. Trombikiem na czele. Nowy zarząd przejął 40 budynków i 11 parceli, parków czy boisk o wartości 10 mil. Kč przedwojennych. W tym mieściło się gimnazjum w Orłowej, 6 szkół wydziałowych (Cz. Cieszyn, Bystrzyca, Frysztat, Jabłonków, Łazy, D. Lutynia), 13 szkół ludowych (Cierlicko D., Łomna D., Kamienite, Mosty/J., Dąbrowa, Markłowice, Poręba, Sucha G., Nowy Bogumiń, Lutynia D. i G., Rychwałd, Mar. Góry i Przywóz), 11 przedszkoli, 2 szkoły gospodarcze (Końska, Orłowa), 3 bursy, 2 domy nauczycielskie (Cz. Cieszyn, Orłowa), restauracja-pawilon w Parku Sikory

Dr Wacław Olszak

Paweł Stalmach

w Cz. Cieszynie i 1 dom mieszkalny w Parku Sikory dla stróża. Jeszcze w 1949 roku z 42 budynków Macierzy Szkolnej służyło 15 celom mieszkalnym, w 12 mieściły się szkoły polskie wspólnie z czeskimi, 4 budynki w całości zajęte były przez szkoły czeskie, a tylko 9 budynków służyło w całości szkolnictwu polskiemu.

Nowy Zarząd Narodowy czynił starania, by przy pomocy KPC i współpracy z władzami szkolnymi usunąć lokatorów z budynków szkolnych i odzyskać je ponownie dla potrzeb szkolnictwa polskiego i by przygotować wszystkie formalności prawne do przekazania majątku

Macierzy państwu względnie Miejscowym Radom Narodowym, co urzeczywistniło się ostatecznie w drugiej połowie 1952 roku w myśl rozporządzenia ORN w Ostrawie z dnia 7. 10. 1952. Tym samym zlikwidowano i czynność Zarządu Narodowego Macierzy i rozwiązano go.

Zadania Macierzy Szkolnej w zakresie szerzenia oświaty i kultury polskiej przejął Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, zaś szkolnictwo polskie w Czechosłowacji w całej pełni weszło pod opiekę państwa. W ten sposób Macierz Szkolna w Czechosłowacji utraciła w nowych warunkach rację bytu.

SŁOWNICZEK BIOGRAFICZNY NAJWYBITNIEJSZYCH DZIAŁACZY MACIERZY SZKOLNEJ

Badura Józef (1903—1943), członek Zarządu Głównego Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji, w r. 1938 jej drugi wiceprezes. Ur. w Karwinie, w środowisku robotniczym, uczęszczał do gimnazjum orłowskiego, a następnie studiował historię i geografię na uniwersytetach w Krakowie i Pradze. Po ukończeniu studiów został nauczycielem pol. gimn. real. w Orłowej. Należał do wybitnych działaczy socjalistycznych na Śląsku Cieszyńskim, a zwłaszcza „Siła” wiele miała mu do zawdzięczenia. Z chwilą wybuchu II wojny światowej znalazł się w Krakowie, gdzie w r. 1942 został aresztowany. Zginął w obozie oświęcimskim.

Berger Józef (1901—1962), członek ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji, w r. 1938 jej pierwszy wiceprezes. Pochodził z Orłowej, gdzie ukończył polskie gimnazjum, a następnie studiował teol. ewang. na uniwersytecie w Warszawie. Od r. 1926 był pastorem w Cz. Cieszynie. W okresie II wojny był więźniem obozu w Dachau, po wojnie wrócił na swoje dawniejsze stanowisko i był czynny w odbudowie życia polskiego po stronie czeskiej. — W r. 1952 mianowany został profesorem Akademii Teol. w Modrej koło Bratysławy, gdzie też zmarł. Dał się poznać jako ceniony malarz.

Berger Karol (Nowicki) (1894—1955), instruktor pracy kult.-ośw. przy ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji i kierownik Teatru Polskiego przy ZG tej instytucji. Pochodził z Łazów, polskie seminarium naucz. ukończył w Cieszynie. Jako nauczyciel był bardzo ruchliwym działaczem narodowym i społecznym, czynnym w amatorskim ruchu śpiewaczym i teatralnym. Napisał szereg sztuk dla teatrów amatorskich (m. in. Nawróconego), które do niedawna cieszyły się dużym powodzeniem. Ostatnie lata spędził w Rybniku, gdzie zmarł.

Buzek Jan (1874—1940), skarbnik ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji w l. 1921—1939. Pochodził z Końskiej; po ukończeniu studiów medycznych na uniw. krakowskim, był przez wiele lat lekarzem górniczym w Dąbrowie i znanym działaczem społecznym. Był prezesem Stronnictwa Ludowego i Związku Harcerstwa Polskiego w Czechosłowacji, pracował w Rodzinie Opiekunczej, w Związku Polaków w Czechosłowacji i innych towarzystwach. W r. 1929 wybrany został posłem do parlamentu praskiego. Zginął w obozie koncentracyjnym w Dachau.

Cymerek Paweł (1906—1963) urodzony w Wędryni, przez 40 przeszło lat pracował w księgarni; najpierw w księgarni „Kresy” w Cieszy-

nie, później w księgarni polskiej Macierzy Szkolnej w Cz. Cieszyńce jako kierownik. Lata wojenne spędził na przymusowej pracy na piłę w Wędrynie. Po wyzwoleniu powrócił do księgarni PZKO, którą kierował aż do swej śmierci. Był wzorowym kierownikiem powierzonej mu księgarni Macierzy Szkolnej. Troszczył się także o biblioteki poszczególnych kół Macierzy, zaopatrywał w doborowe książki biblioteki gminne i szkolne. Głębokie przywiązanie do książki polskiej na naszym terenie zawdzięczamy w dużej mierze Pawłowi Cymorkowi.

Dal Franciszek (1908—1960) urodzony w Dąbrowie jako najstarszy syn górnika, uczęszczał 4 lata do Pol. Gimnazjum Realnego w Orłowej, po ukończeniu 4 klas rozpoczął naukę zaw. introligatora. Pracował w różnych zakładach u różnych przedsiębiorców, znał również los bezrobotnego. W końcu usamodzielniał się i odtąd każdy wolny czas poświęcał pracy społecznej. Najwięcej interesowała go Macierz Szkolna i Harcerstwo. W zakresie swej pracy zawodowej był mistrzem nie lada. Przez jego warsztat przechodziło tysiące książek polskich, głównie podręczników szkolnych. Specjalną opieką otaczał bibliotekę Pol. Gimn. Realnego w Orłowej.

Franciszek Dal to wybitny działacz społeczny, człowiek szlachetny, zawsze pełen energii i umiłowania wszystkiego, co polskie, co śląskie.

Po wybuchu II wojny światowej jako ochotnik brał czynny udział w walce z najeźdźcą. Aresztowany przez gestapo całą wojnę przebywał w obozie koncentracyjnym w Dachau. Po wojnie początkowo pracował w Polsce, ale później powrócił w rodzinne strony i rozpoczął pracę w górnictwie. W roku 1956 objął na szybie Czechosłowackiej Armii w Karwinie stanowisko zakładowego inspektora pracy. — Nadwyrężone zdrowie w obozie nie wytrzymało nadmiernego wysiłku i spowodowało rychłą śmierć.

Domagalski Ignacy (1860—1928), skarbnik ZG Macierzy Szkolnej w latach 1908—1909, wiceprezes Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji w r. 1922. Ur. w Płocku, pracował m. in. jako bibliotekarz w Rapperswilu, był lustratorem Związku Spółek Zarobkowych i Gospodarczych we Lwowie (należał tu także do założycieli Towarzystwa Wydawniczego), na Śląsk przybył w r. 1907. Pracował tu w Towarzystwie Oszczędności i Zaliczek, a udział jego w poczynaniach Zjednoczenia Narodowego i Macierzy Szkolnej był bardzo wybitny. W r. 1923 przeniósł się do Warszawy.

Dudek Tomasz (1849—1925), prezes ZG Macierzy Szkolnej w l. 1900—1901, wiceprezes w l. 1902—1904. Górnoślązak z pochodzenia, po ukończeniu studiów teol. w r. 1875 pracował jako wikary w Jabłonkowie, Karwinie, Ustroń, Boguminie i Bielsku; był administratorem w Cieszyńce, a od r. 1893 proboszczem w Boguminie-Mieście. Uczestniczył w życiu narodowym, wykazując dużą aktywność w pracach Macierzy Szkolnej i Dziedzictwa błog. Jana Sarkandra.

Feliks Piotr (1888—1941), drugi wiceprezes ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji w l. 1921—1922, pierwszy wiceprezes w l. 1923—1930, prezes w l. 1931—1939. Ur. w Bierówce koło Jasła, kształcił się w Jasle i na Uniw. Jagiell. w Krakowie. W r. 1910 rozpoczął pracę w gimnazjum Macierzy w Orłowej, w którym związał się jako jego dyrektor na wiele lat, broniąc jego bytu w niesprzyjających warunkach w czasie pierwszej wojny, w okresie przewrotu oraz w latach międzywojennych. — Związał się również na trwałe z Macierzą Szkolną i wieloma innymi instytucjami życia polskiego na Śląsku Cieszyńskim w granicach Czechosłowacji. W czasie II wojny światowej aresztowany w Krakowie, zginął w obozie oświęcimskim.

Filasiewicz Hilary (1846—1922), prezes ZG Macierzy Szkolnej w l. 1904—1921. Ur. w Rzeszowie, od lat młodzieńczych związał się z Cieszyńcem, gdzie też uczęszczał do gimnazjum. Prawo i ekonomię studiował na uniwersytetach w Wiedniu i Krakowie. W r. 1873 zajął się pracami około zorganizowania Towarzystwa Oszczędności i Zaliczek, którego przez wiele lat, aż do swej śmierci, był dyrektorem. Pracował w wielu towarzystwach, m. in. w Czytelni Ludowej, a Macierz Szkolna miała w nim nieustrudzonego orędownika i pracownika. Należał do współzałożycieli „Dziennika Cieszyńskiego”.

Greń Paweł (1862—1941) z zawodu górnik, był od roku 1923 honorowym członkiem ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji. Od chwili założenia MK Macierzy Szkolnej w Porębie, tj. od r. 1908, piastował w tym kole funkcję przewodniczącego, którą sumiennie i z pełnym poświęceniem pełnił do roku 1932 włącznie. Był jednym z założycieli Polskiej Szkoły Ludowej Macierzy Szkolnej w Porębie, która powstała w r. 1926. Wykonywał główny dozór przy budowie tej szkoły i ze skromnego zarobku górniczego pieniądze wspierał potrzeby połączone z jej powstaniem. Był też przez pewien czas prezesem Miejscowej Ochotniczej Straży Pożar-

nej i członkiem Zarządu Głównego Powiatowej Rodziny Opiekuńczej w Orłowej. Za swe nieugięte stanowisko narodowe zyskał sobie szacunek i poważanie u wszystkich obywateli gminy.

Hilla Emil (1888—1965) urodzony w Karwinie, pochodził z licznej rodziny górniczej. Od 14 roku życia pracował jako górnik. Korzystając z pomocy swego brata ukończył Srednią Szkołę Górniczą w Ostrawie. Przez wiele lat pracował jako mierniczy na szybie „Wacław” w Porębie, a po II wojnie światowej na szybie „Eugeniusza” w Pietwałdzie. W czasie wojny wyrzucony z pracy opuścił nasz kraj, by szukać pracy na Górnym Śląsku.

Całe swe życie oprócz pracy zawodowej poświęcił muzyce i śpiewowi, jako dyrygent chórów lutyńskich, a później jako dyrygent oraz zastępca prezesa okręgu orłowskiego Związku Polskich Chórów w Czechosłowacji. W obrębie M. Koła Macierzy Szkolnej w Górnej Lutyń stał się rychło oporą całego życia kulturalno-oświatowego na terenie gminy.

Kornuta Piotr (1880—1945) pochodził z licznej rodziny robotnika hutniczego z Trzyńca. Od wczesnej młodości czynny był w organizowaniu ruchu socjalistycznego w Trzyńcu i okolicy. Jemu zawdzięcza powstanie trzyński Dom Robotniczy, którego został kierownikiem. Był członkiem Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego z ramienia PSSD a po r. 1920 najaktywniejszym działaczem Pol. Socj. Partii Robotniczej w CSR. Jako wybitny organizator spółdzielni robotniczych pracował w Centr. Stow. Spożywczym dla Śląska w Łazach. Znała też była jego ożywiona działalność w Zawodowym Związku Metalowców i w „Sile”.

Długoletni członek zastępstwa gminnego, pierwszy wiceburmistrz a od kwietnia 1933 burmistrz Trzyńca. Jego zasługą było uruchomienie w r. 1931 i upaństwowienie Polskiej Szkoły Wydziałowej w Trzyńcu. Od r. 1920—1935 należał do Zarządu Głównego Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji pełniąc funkcję ilustratora MK Macierzy Szkolnej w Trzyńcu. Zginął w Oświęcimiu jako komendant organizacji podziemnej Gwardii Ludowej PPS w okręgu trzyńskim.

Kotula Andrzej (1822—1891), przyjaciel Stalmacha, współzałożyciel Macierzy Szkolnej i jej wiceprezes w l. 1886—1890. Pochodził z Grodziszcz. Kształcił się w Cieszynie, Bratysławie i Wiedniu, gdzie w r. 1848 ukończył studia prawnicze. Był notariuszem w Cieszynie, z zamiłowania przyrodnikiem. Pozostawił po so-

bie zbiór wierszy „Szkoła polszczyzny”, będący pamiątką jego prac i umiłowań.

Kretschmann Fryderyk (1859—1934), kierownik biura Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji i jej członek honorowy. Pochodził z Orłowej; sem. naucz. ukończył w Krakowie, po czym przez wiele lat był kierownikiem szkoły w Dąbrowie. Duże zasługi zyskał sobie przez pracę w ruchu śpiewaczym jako organizator i dyrygent chórów, był m. in. prezesem Chóru Towarzystwa Nauczycieli Polskich w Czechosłowacji. Jako emeryt pracował przez wiele lat na stanowisku kierownika biura MS, a znając dokładnie jej sprawy i potrzeby, przysłużył się bardzo tej instytucji.

Londzin Józef (1863—1929), członek ZG Macierzy Szkolnej w r. 1890, skarbnik w l. 1892—1904 (z wyj. 1895), sekretarz w l. 1893—1901 i prezes w l. 1902—1903. Pochodził z Zabrzega w pow. bielskim, po ukończeniu studiów teologicznych w Ołomuńcu został księdzem i od r. 1890 pracował w Cieszynie. Przejął po Stalmachu redakcję Gwiazdki Cieszyńskiej, którą redagował do swej śmierci. Był nie tylko działaczem narodowym i społecznym, lecz także politycznym. Od r. 1907 był posłem do parlamentu wiedeńskiego, a od r. 1919 do sejmiku warszawskiego; przewodniczył w l. 1918—1920 Radzie Narodowej Ks. Cieszyńskiego. Pod koniec życia był senatorem RP i burmistrzem m. Cieszyna. Czynny w wielu towarzystwach oświatowych i gospodarczych zasłużył się również bardzo jako historyk Śląska Cieszyńskiego.

Michejda Franciszek (1848—1920), pierwszy wiceprezes Macierzy Szkolnej w l. 1908—1910, drugi jej wiceprezes w l. 1911—1919. Pochodził z Olbrachcic; po ukończeniu studiów teol. ewang. był przez wiele lat pastorem w Nawsiu przy Jabłonkowie, gdzie od r. 1885 wydawał trzy polskie czasopisma: Przyjaciela Ludu, Rolnika Śląskiego i Przegląd Polityczny. Należał do założycieli Towarzystwa Ewang. Oświaty Ludowej, które wydawało książki polskie; był prezesem Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie, w którym Macierz miała swoją siedzibę. Dzięki jego staraniom powołano do życia w r. 1906 pierwsze codzienne pismo polskie, Dziennik Cieszyński. Jako wybitny działacz narodowy z przełomu XIX i XX w. zasłużył się w pracy nad utwierdzeniem polskości wśród ludności ewang. na Śląsku Cieszyńskim. Działalnością swoją obejmował nie tylko Śląsk; znane są również jego kontakty mazurskie.

Michejda Jan (1855—1927), brat Franciszka, był skarbnikiem Macierzy Szkolnej w r. 1895 i jej wiceprezesem w l. 1896—1901. Po ukończeniu studiów prawniczych był adwokatem w Cieszynie, brał udział w życiu narodowym i politycznym, przewodząc ruchowi, zwanemu michejdowskim, którego ideowym przywódcą był jego brat Franciszek. Wybierany posłem bronił interesów ludności polskiej w sejmie opawskim i w parlamencie wiedeńskim.

Moroń Franciszek (1886—1931), sekretarz ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji w l. 1926—1930. Ur. w Grzawie na G. Śląsku, do gimnazjum polskiego uczęszczał w Cieszynie a następnie odbył studia teol. w Widnawie. Był wikarym w Jabłonkowie, Istebnej i Trzyńcu, a w r. 1922 został proboszczem w Ropicy. Pracował w towarzystwach i związkach kulturalnych i gospodarczych, m. in. w Rodzinie Opiekuńczej, w Spółce Rolniczo-Handlowej „Ziemia”, w Związku Spółek Zarobkowych i Gospodarczych i in. Zmarł na posterunku na udar serca, jako sufler przedstawienia amatorskiego w Ropicy.

Ogrocki Gabriel (1884—1955), członek ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji od r. 1925. Pochodził z Jaworza (pow. Bielsko-Biała). Od r. 1908 pracował w Kasie Chorych we Frysztacie, będąc równocześnie czynnym w ruchu robotniczym. Był działaczem PPSD, sekretarzem Wzajemnej Pomocy i aktywistą Rodziny Opiekuńczej. Okupację spędził w Krakowie. Po wojnie wrócił na Śląsk, do Cieszyna, gdzie podjął pracę w Ubezpieczalni Społecznej. Poza pracą społeczną, której poświęcał zawsze wiele czasu, był miłośnikiem książki i propagatorem czytelnictwa.

Olszak Wacław (1868—1939), był prezesem Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji w l. 1921—1930, a następnie w l. 1931—1939 jej wiceprezesem. Pochodził z Szonowa. Uczęszczał do gimnazjum w Cieszynie, medycynę studiował w Wiedniu, a następnie objął stanowisko lekarza górniczego w Karwinie, gdzie w l. 1928—1936 był także burmistrzem. Pracował w wielu pol. towarzystwach i związkach, był lekarzem gimn. pol. w Orłowej, popularyzował medycynę i higienę. Stał się pierwszą ofiarą terroru hitlerowskiego w Karwinie, pobity bowiem przez Niemców, zmarł z odniesionych obrażeń 11. IX. 1939.

Osuchowski Antoni (1849—1928), adwokat warszawski, wybitny działacz społeczny, oświatowy i polityczny, gorliwy obrońca polskości

na Śląsku, Warmii i Mazurach. Założył w 1922 r. Towarzystwo Opieki Kulturalnej nad Polakami Zagranicą. Szczególną jego opieką cieszyła się Macierz Szkolna w Czechosłowacji. Dzięki jego głównie pomocy mogła Macierz Szkolna utrzymywać liczne szkoły, mogła liczyć na jego pomoc w najgorszych dla siebie okresach.

Płoszek Rudolf (1880—1940), sekretarz ZG Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji od r. 1932. Pochodził z Trzyńca, ukończył studia teol. i jako wikary pracował m. in. w Ustroniu i Zarczu. Od r. 1913 z przerwą wojenną (1914—1918) pracował w Gnojniku, gdzie był proboszczem. Miłośnik muzyki i turystyki, w postaci kościółka zostawił na Kozubowej trwałą pamiątkę po sobie. Aresztowano go zaraz po wkroczeniu Niemców na Śląsk w r. 1939; wypuszczony z więzienia zmarł 5. X. 1940.

Ryba Antoni (1889—1968) z zawodu technik górniczy, urodził się w Stonawie i tam też jego życie od wczesnej młodości było wypełnione ofiarną pracą w różnych organizacjach, jak Rodzina Opiekuńcza, Macierz Szkolna, Związek Umundurowanych Górników, a później i PZKO. Największą opieką otaczał jednak Macierz Szkolną, której sprawy specjalnie przybliżył do jego serca. Przez 10 lat pracował jako skarbnik Miejscowego Koła Macierzy Szkolnej w Stonawie, był dobrym jej gospodarzem, sam nie szczędził nigdy grosza na szlachetne cele tej instytucji. Zawsze pełen optymizmu życiowego, optymizmem tym zarażał innych i tą drogą zyskiwał wielu przyjaciół i natchnionych orędowników polskiej sprawy społecznej.

Okres II wojny światowej spędził w obozach konc. w Dachau i Mauthausen—Gusen „gdzie stał się ojcem duchowym młodszych kolegów, podtrzymując ich na duchu, aby wytrwali”. Po wojnie rzucił się znowu w wir pracy kulturalno-oświatowej a jego żylowym dziełem i pomnikiem to obszerna scena w Domu PZKO w Stonawie.

Sikora Adam (1846—1910), fundator parku w Cieszynie, nazwanego jego imieniem. Pochodził z G. Żukowa; po ukończeniu gimnazjum cieszyńskiego został księgarzem, a kiedy założono w Cieszynie Towarzystwo Oszczędności i Zaliczek (1873), powołano go jako znawcę księgowości do tej instytucji. Pracował w wielu towarzystwach polskich na Śląsku Cies., a pracę swoją ukoronował ufundowaniem na rzecz Macierzy Szkolnej parku dla młodzieży polskiej szkół cieszyńskich. Zmarł w Budapeszcie.

Stalmach Paweł (1824—1891), założyciel i pierwszy prezes Macierzy Szkolnej Ks. Ciesz. (w l. 1886—1890). Pochodził z Bażanowic pod Cieszynem spod chłopskiej strzechy. Po ukończeniu gimnazjum cieszyńskiego kształcił się w Bratysławie i Wiedniu, gdzie ukończył studia wyższe w zakresie teologii ewang. W r. 1848 brał udział w Zjeździe Słowiańskim w Pradze; w tym samym roku został redaktorem Tygodnika Cieszyńskiego, który w r. 1853 przemianował w Gwiazdkę Cieszyńską. Jako jej wydawca i redaktor zasłużył się wielce w pracy nad uświadamianiem narodowym i społecznym ludności Śląska Cieszyńskiego. Duże są również jego zasługi w dziedzinie oświaty. Był czynny w wielu polskich towarzystwach w Cieszynie, których był współzałożycielem, a najwięcej zasłużył się jako założyciel i pierwszy prezes Macierzy. Również na trwałe zapisał się w dziedzinie piśmiennictwa polskiego na Śląsku.

Szmeja Leon (1903—1966) urodzony w Nowym Boguminie, był synem robotnika fabrycznego. Ojciec odumarł go w 9 roku życia a matka mająca do wyżywienia 6-ro dzieci, pozostała bez środków do życia. Z pomocą krewnych Leon Szmeja ukończył seminarium nauczycielskie na Bobrku i odtąd pracował aż do roku 1936 wyłącznie w szkołach Macierzy Szkolnej w okręgu ostrawsko-bogumińskim. Przez 7 lat był kierownikiem Polskiej Szkoły Pow-szechnej w Rychwałdzie, potem kolejno w N. Boguminie. W latach 1934—1936 był kierownikiem biura Zarządu Głównego Macierzy Szkolnej w Cz. Cieszynie. Na tym stanowisku okazał się najsumienniejszym pracownikiem biura, co wyraźnie podkreślił prezes Macierzy Szkolnej, p. dyr. Feliks w swym obszernym sprawozdaniu z czynności tej instytucji w dniu 18. 6. 1939.

Kierownik Szmeja pracował i w Związku Polskich Chórów w Czechosłowacji, w harcerstwie jako jego dzielny organizator i energiczny komendant główny (funkcję tę pełnił przez 8 lat), w Kółkach Samokształcenia jako pilny wykładowca, w kołach Macierzy Szkolnej jako reżyser przedstawień amatorskich. W pracy kulturalnej i oświatowej odznaczał się i po II wojnie światowej, ale to już w Cieszynie, dokąd przeniósł się na stałe i gdzie też zmarł 11. 8. 1966 jako nauczyciel Zasadniczej Szkoły Mechanizacji Rolnictwa.

Świeży Ignacy (1839—1902), prezes ZG Macierzy Szkolnej Ks. Ciesz. w l. 1891—1899 i czło-

nek jej zarządu w l. 1886—1890 i 1900—1901. Pochodził z Wielkich Kończyc (pow. Cieszyn); po ukończeniu gimnazjum cieszyńskiego studiował teol. kat. w Ołomuńcu i został księdzem. Od r. 1872 był profesorem religii w gimnazjum cieszyńskim. Czynny w wielu towarzystwach, największe zasługi zyskał sobie przez swą pracę w Macierzy, której był prezesem w okresie, kiedy zakładała ona w Cieszynie gimnazjum polskie i szkołę ludową. Wybrany posłem do parlamentu wiedeńskiego pełnił obowiązki poselskie od r. 1900. Czynny był także na polu piśmiennictwa i wydał kilka polskich książek dla ludu.

Wójcik Władysław (1882—1940), wieloletni działacz Macierzy Szkolnej, w latach międzywojennych członek ZG Macierzy Szk. w Czechosłowacji. Pochodził z Małopolski, sem. nauczycielskie ukończył w Krośnie. Od r. 1905 aż do wybuchu I wojny światowej pracował jako nauczyciel w Orłowej. Po wojnie, w r. 1923, został dyrektorem szkoły wydz. w Łazach, a w r. 1928 mianowano go inspektorem szkół polskich w pow. czechocieszyńskim. Pracował w wielu towarzystwach, a niektóre, jak Towarzystwo Pomocy Naukowej, Polską Krajową Rodzinę Opiekuńczą czy Pol. Towarzystwo Turyst.-Sport. Beskid Śląski on zakładał. Był działaczem PPSD. Zginął w obozie konc. Mauthausen-Gusen.

Żebro Jan (1883—1965) z Pogwizdowa; po ukończeniu gimn. pol. w Cieszynie został nauczycielem, uczył m. in. w szkole wydziałowej i w szkole górniczej w Dąbrowie do r. 1919. W tych latach zasłużył się jako organizator teatru amatorskiego. Po I wojnie przeniósł się do Skoczowa, gdzie podjął szeroko zakrojoną pracę społeczną i oświatową. Był prezesem Pol. T-wa Ped., założył też w Skoczowie Koło Macierzy Szkolnej, które należało do przodujących. Należał do ZG Macierzy. Po zjednoczeniu Macierzy w r. 1939 został jej wiceprezesem, a po II wojnie (w czasie której był więźniem obozu konc. w Dachau) wybrano go prezesem Macierzy Ziemi Cieszyńskiej (w polskiej części Śląska Cieszyńskiego).

WYKAZ IŁOŚCI UCZNIÓW W SZKOŁACH MACIERZY SZKOLNEJ 1905 - 1938

Miej- scowość	Rok za- łożenia	1905/06	1910/11	1915/16	1920/21	1925/26	1930/31	1935/36	1938/39
SZKOŁY ŚREDNIE (gimnazja)									
Cieszyn	1895	w r. 1903 upaństwowiona							
Orłowa	1909		152	297	543	414	395	573	614
SZKOŁY WYDZIAŁOWE									
Błędowice Dolne	1927						123	173	148
Bystrzyca n/O.	1923					206	132	243	221
Cieszyn*	1909		71	102					
Cieszyn Czeski	1924					144	180	221	202
Frysztat kl. IV.	1924					12	14	19	17
Jabłonków	1926						95	172	174
Lutynia Niem.	1914			50	139	79	81	157	103
Łazy	1923					237	w r. 1929 upaństw.		
Mor. Ostrawa*	1907		138	214	198	177	97	97	40
Śl. Ostrawa	1918				168	48	w r. 1926 zlikw.		
SZKOŁY LUDOWE									
Bogumin Nowy	1906		160	141	245	84	59	63	65
Cieszyn	1900	381	449	213					
Cieszyn Czeski	1925					35	72	97	75
Dziećmorowice	1905	86	199					27	27
Gródek „Groń“	1938								24
Kończyce Wielkie	1909		121	117					
Lutynia Niem.	1922					76	w r. 1929 upaństw.		
Lutynia Polska	1924					59	90	73	59
Łomna Dolna	1934							26	23
Mar. Góry	1909		134	242	287	109	76	27	13
Mor. Ostrawa	1902	201	369	276	280	83	44	23	16
Pietwałd	1910		135	w r. 1913 upaństwowiona					
Poręba	1926						51	33	18
Przywóz	1908		133	282	313	86	41	1934 zlikw.	
Rychwałd	1923					69	80	58	42
Śl. Ostrawa	1904	99	305						
Śl. Ostrawa — Głodniów	1910		49	53	101	w r. 1925 upaństw.			
Toszonowice G.	1909		50	53					
Witkowice*	1909		94	110	157	43	35	12	11
Wierzniowice	1925					35	46	45	45

Miej- scowość	Rok za- łożenia	1905/06	1910/11	1915/16	1920/21	1925/26	1930/31	1935/36	1938/39
PRZEDSZKOLA									
Bogumin Nowy	1908		33	45	29	24	13	23	14
Bogumin Miasto	1938								31
Błędowice D. I	1927						32	35	30
Błędowice D. II	1929						40	34	22
Bukowiec	1936								53
Bystrzyca n/O.	1925					29	75	40	88
Bystrzyca/Pasteki	1938								30
Cierlicko Dolne	1931							25	24
Cierlicko Górne	1928						32	34	24
Cieszyn I	1908		28	49	w r. 1920 na etat gminy				
Cieszyn II	1913			13			23 poł. z gminną		
Darków I	1923					36	49		40
Darków II	1931							20	31
Datynie Dolne	1928						26	25	26
Dąbrowa	1905	80 przejd. gmina					27	30	13
Frysztat — Miasto	1918				33	56	41	51	48
Frysztat — Granice	1930						32	22	31
Grodziszcz	1930						23	36	35
Gródek	1931							52	56
Gruszów	1909		61	52 gminna				20	17
Guty	1935							30	38
Jabłonków	1928						30	48	72
Jabłonków — M. Łomna	1938								30
Jabłonków — Pioseczna I	1931							30	36
Jabłonków — Pioseczna II	1938								31
Końska I	1927						34	46	38
Końska II — Kanada	1930						22	33	22
Karwina — Sowiniec	1925					116 przejd. gmina			
Karwina — N. Jork	1935							27	19
Kończyce Małe	1910		61	16					
Leszna Dolna	1928						38	46	41
Ligotka Alodialna	1930						29	20	35
Ligotka Kameralna	1929						28	28	33
Lutynia Niemiecka	1910		30	25			24	36	45
Lutynia Polska	1929						32	31	21
Łazy II — koksownia	1928						24	22	40
Łąki n/O	1926						61	53	27
Łyżbice	1928						46	32	24
Mariańskie Góry*	1909		98	84	43	34	22	11	
Marklowice Dolne	1929						17	34	50
Michałkowice	1904	80	95	64					
Mosty/Cieszyn	1930						28	24	50
Mosty I — przy kośc.	1936								54
Mosty II — N. koniec	1938								37
Mosty III — Szańce	1938								36
Mor. Ostrawa*	1902	26	62	34	42	14	zlikwidowane		

Miej- scowość	Rok za- łożenia	1905/06	1910/11	1915/16	1920/21	1925/26	1930/31	1935/36	1938/39
Milików	1937								38
Nawsie I	1937								39
Nawsie II	1931							33	24
Niebory	1928						41	32	46
Olbrachcice	1929						51	39	54
Oldrzychowice I	1927						32	37	48
Oldrzychowice II	1930						40	39	22
Orłowa	1913			43	przejął Zarząd Kopalni				
Orłowa — Kopaniny	1926						15	23	16
Orłowa — Zimny Dół	1918					54	19	22	30
Piotrowice	1926						49	33	55
Poręba	1912			37			17	24	11
Pietwałd	1913			44	przejęła gmina				
Pietwałd I — Brzeziny	1938								33
Pietwałd II — N. Wieś	1938								29
Pietwałd III — Kościół	1938								28
Pietwałd IV — Pustki	1938								18
Przywóz*	1908		104	71	65	32	16	zlikwid.	
Ropica	1928						37	37	35
Raj	1936								26
Rychwałd	1926						35	22	16
Sibica	1919				71	50	38	40	30
Skrzeczoń	1913			42	39	52	20	28	51
Stanisławice	1936								33
Stare Miasto	1930						20	20	20
Stonawa I	1924					56	38	30	39
Stonawa II	1930						46	39	49
Sucha Dolna	1925					42	28	20	14
Sucha Górna I	1925					60		53	34
Sucha Górna II	1931							29	36
Sucha Średnia I	1913			37	50	55	przejęła gmina		
Sucha Średnia II	1929						42	33	24
Szonychel	1928						25	21	10
Śląska Ostrawa	1907		70	50					
Śl. Ostrawa — Głodniów	1908		32	27					
Trzycież	1938								30
Wędrynia	1927						44	48	40
Wierzniowice	1938								30
Witkowice*	1909		50	55					
Szumbark	1923					40	21	22	29
Żuków D.	1928						29	30	42

SZKOŁY ZAWODOWE

Ż. szkoła gosp. wiejskiego w Końskiej	1919			14	15	27	24	33
Szkoła gospod. domowego w Orłowej	1927					107	69	65

Miej- scowość	Rok za- łożenia	1905/06	1910/11	1915/16	1920/21	1925/26	1930/31	1935/36	1938/39
------------------	--------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

UZUPEŁNIAJĄCE SZKOŁY PRZEMYSŁOWE

Cieszyn Czeski	1927							74	104
Bystrzyca n/O	1924							21	22
Frysztat	1921							57	174
Karwina	1919							43	32
Łazy	1912							25	
Nowy Bogumin	1929							20	9
Orłowa	1909							45	45
Stonawa	1924							20	32

KURSY KROJU I SZYCIA

Frysztat	1921							37	33
Jabłonków	1927							12	9
Trzyniec	1923							25	26

ZESTAWIENIE

Gimnazjum Orłowa		152	297	543	414	395	573	614
Szkoły wydziałowe		209	366	505	903	722	1082	1305
Szkoły ludowe	918	2772	1784	1385	679	594	484	418
Przedszkola	168	719	717	372	750	1550	1749	2471
Szkoły zawodowe				14	15	134	93	98
Uzup. szkoły przemysł.							305	418
Kursy kroju i szycia							74	68
Razem	1086	3852	3164	2819	2761	3395	4360	5392

*) Do r. 1919 utrzymywane przez T. S. L.

DZIAŁALNOŚĆ KÓŁ MACIERZY SZKOLNEJ 1908 - 1938

	1908	1911	1914	1920	1925	1930	1935	1938
Ilość Kół	26	55	71	12	73	85	92	93
Ilość członków	2 645	4 372	5 144	1 241	6 166	7 922	8 094	9 739
Ilość zebrań zarządów Kół	113			21	492	739	797	605
Czytelni i bibliotek	17	48	68	16	121	165	103	135
Ilość książek (dzieł)	3 500	10 445	16 494	2 674	14 186	14 524	15 009	12 317
Liczba czytelników	562	1 578	1 552		3 664	2 560	3 454	2 351
Dzieł wypożyczonych	4 150	12 008	17 731		18 667	25 005	33 980	18 461
Liczba odczytów	75	200	107		77	315	585	268
Obchodów narodowych					14	124	158	104
Liczba przedstawień	47	173	110	9	156	245	220	115
Zabaw i wieczorków				6	124	268	256	260
Kółek amatorskich				5	47	63	83	89
Kół śpiewaczych						53	65	69
Członków kół śpiew.						1 865	2 411	2 817
Dochody Kół	12 247	32 307	43 931					
Rozchody Kół	10 423	24 691	24 595					
Obroty Kół (w tys. Kč)				60	448	865	404	465
Wartość inwentarza Kół (w tys. Kč)				3	120	565	177	241
Stan czynny Kół (w tys. Kč)				8	201	569	243	326
Stan bierny Kół (w tys. Kč)					51	9	29	8

STATYSTYKA DZIAŁALNOŚCI KÓŁ MACIERZY SZKOLNEJ ZA ROK 1938

POWIAT CZ. CIESZYN

Siedziba Koła	Rok założe- nia Koła	Członków 31. 12. 1938	Zebrań Zarz.	Biblioteka	Ilość dzieł	Czytelników	Wypożyczo- nych dzieł	Odazysty, zabawy, wyścigi	Kółko ama- torskie	Przedstawień	Kółko śpie- wacze	Członków chóru
Będowice D I	1909	120	3	tak	274	39	115	4	tak	—	tak	131
Będowice D. II	1924	95	5	—	—	—	—	8	tak	1	tak	—
Boconowice	1911	39	4	tak	30	—	—	12	tak	3	tak	18
Bukowiec	1928	70	3	tak	85	39	602	5	tak	—	tak	36
Bystrzyca	1908	120	3	—	—	—	—	18	tak	—	—	—
Cierlicko D.	1930	48	6	tak	49	42	105	3	tak	—	tak	40
Cierlicko G.	1922	100	6	tak	43	150	300	4	tak	—	tak	48
Cieszyn Cz.	1907	314	8	tak	1010	170	1288	1	—	—	tak	131
Datynie Dolne	1908	91	4	—	—	—	—	13	tak	2	tak	24
Gnojnik	1929	74	4	tak	150	43	150	11	tak	2	tak	18
Grodziszcz	1925	27	5	tak	36	49	141	10	tak	2	tak	19
Gródek	1922	78	10	tak	462	48	379	1	tak	1	tak	38
Guty	1923	33	6	tak	10	32	80	6	tak	—	tak	40
Jabłonków	1922	205	9	—	—	—	—	13	tak	1	tak	36
Karpętna	1922	20	2	—	Koło było nieczynne			—	—	—	—	—
Kocobędz	1923	72	4	tak	20	19	160	2	tak	3	tak	40
Kojkowice	1931	42	1	—	—	—	—	5	tak	1	tak	15
Końska I	1908	210	8	tak	674	102	3138	6	tak	2	—	—
Końska-Kanada	1932	53	14	tak	35	18	108	3	tak	2	—	—
Koszarzyska	1928	20	2	tak	47	17	135	15	tak	1	tak	25
Leszna Dolna	1922	85	5	tak	79	9	33	6	tak	2	tak	38
Łomna Górna	1933	26	4	—	—	—	—	3	tak	2	—	—
Łomna Dolna	1931	50	4	tak	30	20	104	8	tak	1	tak	20
Łyżbice	1922	67	3	—	—	—	—	5	tak	2	—	—
Łigotka Kam.	1925	37	3	—	—	—	—	7	tak	2	tak	30
Milików	1928	59	3	—	—	—	—	5	tak	2	tak	31
Mistrz.-Koniaków	1934	60	8	—	—	—	—	6	tak	2	tak	25
Mosty/Ciesz.	1926	93	5	tak	57	36	315	12	tak	3	tak	27
Mosty/Jabl.	1926	94	10	—	—	—	—	5	tak	—	tak	96
Nawsie I	1908	82	7	—	—	—	—	13	tak	1	tak	24
Nawsie II	1931	43	6	—	—	—	—	2	tak	1	—	—
Nawsie III	1932	28	4	tak	50	26	124	2	tak	—	tak	30
Niebory	1924	43	2	tak	83	48	384	1	tak	—	tak	—
Nydek	1922	32	4	tak	7	17	17	3	tak	1	—	—
Oldrzychowice	1923	112	4	tak	30	7	15	4	—	—	—	—
Piosek	1923	55	4	tak	50	58	260	7	tak	3	tak	28
Piosek-Baginiec	1931	18	4	tak	50	11	85	8	tak	—	—	—
Ropica	1909	87	5	tak	246	54	984	—	tak	1	—	—
Rzeka	1926	25	2	tak	—	—	—	17	tak	1	—	—
Sibica	1924	85	3	tak	628	75	1213	—	tak	—	—	—
Stanisławowice	1928	55	5	tak	150	27	120	29	tak	2	tak	20
Szumbark	1911	77	9	tak	87	29	288	5	tak	2	tak	60
Śmiłłowice	1924	60	5	—	—	—	—	—	tak	—	tak	40
Trzanowice	1924	47	3	tak	340	25	50	1	—	—	—	—
Trzycieź	1926	56	4	tak	104	48	121	3	tak	1	tak	28
Trzyniec	1922	191	10	—	—	—	—	5	tak	2	tak	40
Wędrynia	1907	180	6	—	—	—	—	6	tak	2	tak	50
Żuków Dolny	1920	88	4	tak	75	113	731	3	tak	—	tak	35
Żuków Górny	1934	43	3	—	—	—	—	7	tak	3	tak	40
Żywocice	1914	55	4	tak	24	—	—	5	tak	1	tak	30

POWIAT FRYSZTAT

Siedziba Koła	Rok założe- nia Koła	Członków 31. 12. 1938	Zebrań Zarz.	Biblioteka	Ilość dzieł	Czytelników	Wypożyczo- nych dzieł	Odczyty, zabawy, wycieczki	Kółko ama- torskie	Przedstawień	Kółko śpie- wacze	Członków chóru
Bogumin Nowy	1907	165	10	tak	839	92	1122	8	tak	2	tak	52
Darków	1912	147	6	—	—	—	—	6	tak	—	tak	40
Dąbrowa	1910	186	10	tak	250	57	700	5	tak	3	tak	48
Dzieńmorowice	1907	125	12	tak	60	15	45	11	tak	1	tak	40
Frysztat I	1908	384	11	—	—	—	—	2	tak	—	tak	83
Frysztat II	1926	47	12	tak	131	18	53	3	tak	1	tak	33
Karwina I	1908	121	4	tak	215	28	222	9	tak	5	tak	69
Karwina II	1908	153	9	—	—	—	—	13	tak	1	tak	53
Karwina III	1918	172	7	tak	363	22	283	—	—	—	tak	37
Karwina IV	1922	154	10	tak	743	39	491	6	tak	2	tak	52
Karwina V	1922	226	13	—	—	—	—	8	—	—	tak	45
Karwina VI	1923	281	4	tak	—	—	—	5	—	—	tak	45
Lutynia Niem.	1911	146	11	tak	209	42	470	9	tak	1	tak	34
Lutynia N.-Zbytki	1938	36	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lutynia Polska	1913	184	17	tak	241	42	411	22	tak	2	tak	35
Łazy I	1909	211	13	—	—	—	—	6	tak	2	tak	70
Łazy II	1911	101	16	—	—	—	—	9	tak	2	tak	80
Łąki	1912	204	10	tak	208	56	240	17	tak	2	tak	46
Markłowice D.	1908	87	7	tak	65	28	230	13	tak	2	—	—
Olbrachcice	1914	152	7	tak	286	50	270	7	tak	1	tak	26
Orłowa I	1908	225	7	—	—	—	—	2	tak	3	—	—
Orłowa II	1925	83	8	—	—	—	—	3	—	—	—	—
Pietwałd	1930	45	4	tak	44	37	98	3	—	—	—	—
Piotrowice	1925	95	4	—	—	—	—	3	tak	1	tak	24
Poręba	1908	109	12	tak	—	—	—	15	tak	2	tak	25
Pudłów	1908	98	7	tak	447	18	220	6	tak	2	tak	45
Raj	1924	70	15	tak	50	19	221	10	tak	2	tak	35
Rychwałd	1908	215	8	tak	354	65	428	15	tak	1	tak	46
Skrzeczoń	1909	179	11	tak	268	49	742	7	tak	2	tak	40
Stare Miasto	1929	43	7	tak	60	—	—	8	tak	3	tak	30
Stonawa	1910	272	10	tak	—	—	—	31	tak	2	—	—
Sucha Dolna	1913	94	8	tak	—	—	—	3	—	—	—	—
Sucha Górna I	1913	147	8	tak	135	21	42	2	—	—	tak	50
Sucha Górna II	1913	63	5	tak	80	—	—	2	tak	1	tak	30
Sucha Górna III	1913	100	5	tak	185	30	168	3	tak	1	tak	82
Sucha Śr. I	1910	153	11	—	—	—	—	2	tak	3	—	—
Sucha Śr. II	1913	74	14	—	—	—	—	6	tak	1	tak	40
Szonymiel-Bogumin	1922	84	6	tak	230	84	169	8	tak	1	tak	32
Wierzniewice	1911	73	5	tak	103	18	163	3	tak	1	tak	31
Zabłocie	1924	68	5	tak	280	20	40	7	tak	2	tak	36
Zawada	1923	40	6	tak	256	30	68	6	tak	3	tak	32

Zestawienie ogólne

Powiat ciesz.	3861	250	32	5015	1371	11545	318	46	58	36	1351
Powiat frysz.	5878	355	29	7302	980	6916	314	33	57	13	1466
Razem	9739	605	61	12317	2351	18461	632	79	115	49	2817

SPIS TREŚCI

Wstęp	str. 5
Antoni Zajęc: Powstanie i działalność Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego w latach 1885—1920	str. 7
Wanda Wójcik i kol.: Powstanie i działalność Macierzy Szkolnej w Czechosłowacji	str. 11
Działalność odczytowa i kółka samokształcenia	str. 15
Alojzy Drózd: Sprawa Macierzy Szkolnej po wyzwoleniu w 1945 r.	str. 18
Ludwik Brożek: Słowniczek biograficzny najwybitniejszych działaczy Macierzy Szkolnej	str. 20
Stanisław Zahradnik: Tablice statystyczne	str. 25

JEDNODNIÓWKA
Z OKAZJI
85 - LECIA
MACIERZY SZKOLNEJ
DLA KSIĘSTWA
CIESZYŃSKIEGO
I
50 - LECIA
MACIERZY SZKOLNEJ
W CZECHOSŁOWACJI

-

Redaktor publikacji
TADEUSZ CHRZĄSZCZ

-

Opracowanie graficzne
TADEUSZ BERGER

-

NA PODSTAWIE
ZEZWOLENIA
POWIATOWEJ RADY NARODOWEJ -
WYDZIAŁU KULTURY
W KARWINIE
WYDAŁ.
ZG PZKO

-

CZESKI CIESZYN
1971

KČS 5-

